

SEÇİM EKONOMİSİ VE EKONOMİK İSTİKRAR İLİŞKİSİ: TÜRKİYE UYGULAMASI (1983-2001)¹

ECONOMY OF SELECTION AND ECONOMIC STABILITY RELATIONSHIP: APPLICATION TO TURKEY (1983-2001)

Prof.Dr. Erdiñç TUTAR

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İ.İ.B.F., İktisat Bölümü, Niğde/Türkiye ORCID: 0000-0002-9076-7621

Mustafa BÜYÜK

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilim Uzmanı, Niğde/Türkiye

Reference Tutar, E. & Büyük, M. (2020). "Seçim Ekonomisi Ve Ekonomik İstikrar İlişkisi: Türkiye Uygulaması (1983-2001)", Academic Social Resources Journal, (e-ISSN: 2636-7637), Vol:5, Issue: 12; pp:35-54

ÖZET

Siyasi iradeyi belirlemede en etkin yol olan seçimler, günümüzde birçok alanla beraber ele alınmaktadır. Bu alanların başında ise seçim ve ekonomi arasındaki ilişki gelmektedir. Özellikle genel seçimlerin ekonomik istikrar üzerinde olumlu veya olumsuz etkileri bu ilişkiyi zorunlu kılmaktadır. Mevcut iktidarların yeniden seçilmek, diğer siyasilerin ise iktidar olabilmek amacıyla ekonomi-politik bir bakış açısıyla hareket etmesi ve devam eden süreçte bu tutumu politikaya yansıtma zorunlu ve kaçınılmaz ilişkiler oluşturan bu durumun incelenmesi zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Özellikle seçim dönemlerinden önce genişletici maliye-para politikası uygulamaları ve kısa süreli yanıtıcı refah, seçim dönemlerinden sonra ise daraltıcı maliye-para politikası ile gerçek ekonomik durgunluk olarak karşımıza çıkan bu durum, seçim ekonomisi diye adlandırılmaktadır. Seçim ekonomisi uygulamalarının artmasıyla beraber konuyla ilgili teoriler geliştirilmiş ve bu uygulama farklı bakış açılarıyla izah edilmeye çalışılmıştır. Özellikle Politik Konjonktür Dalgaları Teorisi ve Kamu Tercihi Teorisi bu duruma örnek gösterilebilir. Bu nedenle seçim, ekonomi ve bu durumun ögesi olan seçmenden oluşan süreç, birbirinden bağımsız düşünülmemesi gereken ve birbirlerini tamamlayıcı özelliklere sahip olduğu dikkate alınarak çalışmamıza konu edinmiştir.

Çalışmamızın amacı ise, ülkemizde 1980'de yapılan askeri darbeden 3 yıl sonra, 1983'te gerçekleştirilen genel seçimler sonucunda ortaya çıkan tek parti iktidarından, 2002 genel seçimlerine kadar olan dönem içerisindeki milletvekili seçimlerinin ekonomik istikrarda yarattığı olumlu ya da olumsuz etkilerdir. Böylece söz konusu dönemde genel seçimlerin gerek öncesinde gerekse sonrasında ortaya çıkan ekonomik istikrarın yahut ekonomik gerilemenin sonuçları seçimlerle birlikte değerlendirilmektedir. Sonuç olarak, çalışmamızın kapsadığı altı seçim döneminin dördünde seçimlerin ekonomik istikrar üzerinde olumsuz etkisi olduğu, diğer iki dönemde de ekonomik istikrarın-gerilemenin seçim sonuçları üzerinde etkisi olduğu sonucu elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Seçim, Ekonomi, İstikrar, Türkiye

ABSTRACT

Elections, which are the most effective way to settle political will, are now being held along with many other areas. The relation between elections and economy is the foremost among these areas. In particular, the positive or negative effects of parliamentary elections on economic stability require such a relationship. The fact that both the existing governments and the other politicians acts with an economic-political point of view, the first to be re-elected and the latter to become power and reflecting this attitude to the policy in the ongoing process necessitates the examination of this situation which constitutes the compelling and inevitable relations. This situation, which shows itself as an expanded fiscal-monetary policy practices and a short-term deceptive prosperity before the election periods, and as an economic recession due to a contractive fiscal monetary policy after the election periods, is called as electoral economy. With the increase of implementations of the electoral economy, new theories were developed on this topic and it was tried to be explained from different perspectives. Especially, the theory of political conjuncture fluctuations and the theory of public choice can be shown as an example to this situation. For this reason, the process, which consists of elections, economy and voters who are the elements of this situation, has been the subject of this study, taking into account that this process should not be thought of independently and has complementary specifications.

Accordingly, the aim of this study is to reveal the positive or negative effects of parliamentary elections on economic

¹ Bu makale Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat ABD 'Türkiye'de Yapılan Genel Seçimlerin Ekonomik İstikrara Etkisi (1983-2001 Dönemi Örneği)' adlı tezden türetilmiştir.

stability starting from the one-party government after the 1983 parliamentary elections, which was held three years after the 1980 military coup, until to the 2002 parliamentary elections. Thus, the results of economic stability or economic downturn, both before and after the parliamentary elections in relevant period, are assessed together with the elections. As a result, it has been determined that the elections had a negative impact on the four out of six electoral periods, and that economic stability or downturn affect the election results in the other two periods within the subject period.

Keywords: Choice, economy, stability, Turkey

1. GİRİŞ

Seçimler günümüzde ülke yönetim biçimini belirlemede en etkili yoldur. Dünya genelinde zamanla denenmiş ve daha sonrasında farklı yöntemler denenerek farklı seçim uygulamaları geliştirilmiştir. Bu uygulamalar ülke yönetimlerinde özellikle istikrar için çok önemlidir. İstikrar kavramı geniş anlamda düşünüldüğü zaman içerisinde birçok konuyu da barındırmaktadır: Ekonomik istikrar, siyasi istikrar gibi. Bu iki kavram içerisinde adeta zorunlu ilişkiler barındıran kavramlardır. Özellikle seçim dönemini içine alan ve akabinde seçimlerin sonuçlanmasıyla belirlenen siyasal yönetimin, ekonomi yönetimini ne şekilde ve nasıl idare edeceği, hangi politikaları uygulayacağı ve hatta ekonomi-politiği baştan mı kurgulayacağı soruları, seçim sistemleri, ekonomik istikrar ve seçim ekonomisi uygulamalarıyla kendini gösterecektir. Çalışmada öncelikle, bazı dünya ülkeleri özelinde seçim-ekonomi ilişkisi göz önünde tutularak örneklendirme yoluyla seçimler ve ekonomi arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmelerde öncelikli olarak Fransa ve Ukrayna dikkate alınmıştır. Ülkemizde 1980'den başlayarak 2002 seçimlerine kadar geçen dönem içerisinde gerçekleştirilen altı genel seçim, yıl atlanmayacak şekilde dönemlere ayrılmış, her bir dönem ekonomik veriler dikkate alınarak izah edilmeye çalışılmıştır. Aynı dönem seçim ve ekonomik istikrar bağlantısı özellikle şu dört makroekonomik gösterge ile değerlendirilmiştir ki bunlar; kamu harcamaları, işsizlik, enflasyon ve büyüme oranlarıdır. Özellikle seçim dönemlerinde mevcut siyasal yönetimler tarafından artırılan kamu harcamalarını kısmen düşük işsizlik oranları takip ederken, seçimlerden hemen sonra yüksek enflasyon ve büyüme oranlarının düşük seviyelerde olması sonucu ortaya çıkmıştır. Bu durum toplumsal huzursuzluklara, ciddi refah kayıplarına ve ekonomik istikrarsızlıklara yol açmakla beraber aynı süreç her seçim dönemi içerisinde kendini tekrar etmiş ve adeta kısır bir döngü halini almıştır. Yine aynı bölümde dikkati çeken bir diğer veri ise toplumumuzun ekonomik verilerden ziyade siyasi olaylarla ilgilendiği, buna rağmen 2001 krizinde olduğu gibi ekonomik sonuçların faturasını siyasi olarak kesmekten de geri kalmadığıdır. İşte bu sebeplerden dolayı seçim ve ekonomi ilişkisi son derece hassas ve dikkat edilmesi gereken birbiriyle bağlantılı iki kavramdır.

2. SEÇİM VE EKONOMİK İSTİKRAR İLİŞKİSİ

Politik istikrarsızlık kavramı, üzerinde mutabık kalınan bir açıklamaya sahip değildir. Ancak bu konuda iki önemli kavram ön plana çıkmaktadır. Birincisinde mevcut anayasal sistemin zorla değişime uğraması, ikincisi ise anayasal düzen içinde olmakla birlikte, politik kutuplaşma, koalisyon hükümetleri, hükümetlerin değişim hızının yükselmesi gibi istikrarı sürekli olumsuz etkileyen gelişmeler. Politik istikrarsızlık konusunda önemli çalışmalar yapan Alesina ve Perotti (1996) politik istikrarsızlık nedenlerini iki şekilde açıklamışlardır (Yüzbaşıoğlu, 1995-1996:1-2)

- ✓ Sosyal huzursuzluk ve politik şiddet.
- ✓ Hükümet değişiklikleri (anayasal veya değil),

Birinci yöntemde politik huzursuzluğa sebep olan; protestolar, ayaklanmalar, darbeler ve devrimler politik istikrarsızlığın temel nedenleri olarak ele alınmaktadır. İkinci yöntemde, siyasi kurumlardaki değişimlerin neden olduğu iktidar değişiklikleri ölçü alınmaktadır. Birinci yöntemde incelenen iktidar değişikliğine sebep olabileceği düşünüldüğünde iktidar değişikliklerindeki bu iki tipi birbirinden ayırt etmek gerekmektedir. Demokratik toplumlarda politik istikrarsızlık belirtileri şu şekildedir (Eren ve Bildirici, 1999: 32):

- ✓ Parlatmentonun kutuplaşması

- ✓ Koalisyon hükümetleri
- ✓ Seçmenlerin kararsızlığı
- ✓ Seçimlerin idaresi ve zamanlaması
- ✓ Hükümet değişikliklerinin sıklığı

Chen ve Feng iktidar değişikliklerinde, rejim değişikliğine neden olup olmamasına göre ikili bir ayırım yapmaktadırlar (Türk, 2006): Birinci grupta, darbe, devrim gibi demokratik olmayan yöntemlerle zorla iktidar değişiklikleri yer alırken, ikinci grupta genel seçimler veya kabine değişikliği sonucu demokratik yöntemle oluşan değişiklikler kastedilmektedir. Söz konusu araştırmacılara göre, belirsizlik kaos ortamı yaratır ve ekonomik performansı olumsuz etkilerken; ikinci tip değişiklik, başlı başına olumsuzluk oluşturma olasılığı düşüktür. Bahsi geçen düşünce, belirli koşullarda anlamlı olabilir ancak, ideolojik olarak kutuplaşmış toplumlarda demokratik yollardan gerçekleşen iktidar değişiklikleri yaşansa dahi olumlu ya da olumsuz sonuçlar ortaya çıkabilir. Benzer şekilde, darbe gibi anayasal olmayan yollardan kaynaklanan politik rejim değişikliklerinde de ekonomi için her zaman olumsuz sonuçlar olmayabilir. Bu nedenle, yatırımcılar ve girişimciler için, ekonomik politikaların ve teşviklerin öngörülebilirliği, yönetim konusundan daha önde gelmektedir. Ekonomide ciddi belirsizlik veya durağanlık varsa, yatırımcılar ve girişimciler yatırımlarını daha sağlam ve olumlu duymalara kadar bekletebilmektedir. Ancak burada unutulmaması gereken, politik rejim değişikliklerinde genelde ekonomik rejiminde değişime uğramasıdır (Tuncer, 1996)

2.1. Seçim Ekonomisi Kavramı

Politikacılara güven duyanlar, alınan siyasi kararların daha çok toplumsal refahı olumlu manada etkileyecek kararlar olduğunu düşünürler. Bu düşünce 1970'li yıllara kadar, ekonomik dalgalanmaların iyi niyetli politikacıların herhangi bir kastı olmadan neden olduğu düşüncesiyle kendine yer bulmuş olabilir. 1970'lerden sonra gelişen süreç ve yapılan araştırmalar, politikacıların üstünlüğünü ele geçirmek için kasıtlı olarak bu hareketleri kullandığını ortaya koymaktadır. İşte bu sebepten, siyasi ve ekonomik dalgalanmalara ilişkin çalışmalar, eskiye oranla daha önemli bir hal almıştır (İncioğlu, 1995). Bu çalışmaları incelemek gerekirse, Downs'un öne sürdüğü oy maksimizasyonu modeli, kamu tercihleri literatüründe kamu harcamalarında aşırı genişlemesiyle ilgilidir. Yakın tarihlerde ön plana çıkan ekonomik dalgalanma teorisi ise fiyat, çıktı ve istihdam düzeyindeki dalgalanmaları inceleyerek bu bağlamda konuyu açıklamaya çalışır. Bu teorinin temellerine öncelikli olarak Kalecki'de rastlanmış olsada, Frey-Sceneider, Nordhaus ve Lindbeck çalışmalarıyla politik-ekonomik dalgalanmaları, daha da kurumsal çerçevede ele almışlardır. Nordhaus, Buchanan ve Tullock'un benimsediği düşünce, makroekonomik politikaları aracı kılarak oy oranlarını maksimum seviyeye çekmeye çalışan politikacıları, politik arenadaki işletmeciler diye niteler. Bu teorinin savundukları (Gürsel:1995),

- ✓ Hükümetler seçimleri kazanmanın, oy oranlarını maksimize edecek politikalardan geçtiğini düşünür,
- ✓ Seçmenler, olası makroekonomik sonuçları değerlendirmede genel tercihlere sahiptirler. Bu tercihler, seçmenlerin oy verme eğilimlerini de belirlemektedir,
- ✓ Hükümetler, işsizlik ve enflasyon gibi makroekonomik verileri seçimler için kullanır. Son varsayım, kısa dönem Phillips Eğrisi ile ilgilidir. Hükümetler yeniden seçilmek için, düşük işsizliği yüksek enflasyona tercih eder.

Seçimler sonuçlandığında, ekonomi gerileyerek yüksek işsizlik oranlarıyla karşılaşılacaktır. Tekrar eden seçimlerde bu model yine denenecek ve söz konusu dalgalanma sürekli devam edecektir (Guerra, 1995). Siyasi irade, talep yönlü politikalara ağırlık vererek, yani bu dönemde vergileri azaltarak ve/veya kamu harcamalarını artırarak, faiz oranlarının düşürerek seçim öncesi dönemde seçmene etki edecek genişletici politikaları hayata geçirir. Ancak, ekonomideki dengede politika

araçlarının herhangi ikisini düzeltmek isterken geri kalan araçlarda bozulmalar meydana geliyorsa bu durumda ekonominin hangisini kullanması gerekliliği daha da önemli bir hal alacaktır (Pasquino, 1995). Burada bahsedilen durum, halkın hükümet tarafından, genişletici ekonomik kararlarla sürekli kandırılabilceği ve bu durumu sürekli kullanabileceği üzerine odaklanmıştır. 1970'lerde ortaya çıkan rasyonel beklentiler teorisini benimseyen iktisatçılar, enflasyon ve işsizlik arasındaki bu ilişkiyi kendilerince duyarlı bir durum olarak değerlendirmemişlerdir. Aynı dönem iktisatçılarından Hibbs, farklı siyasi görüşlere sahip partilerin farklı ekonomi-politiği tercih ettiğini belirterek; “..muhafazakâr partilerin enflasyona, sosyalist partilerin ise, işsizliğe önem verirler” diye bu durumu ifade etmiştir. Bu süreçte, gerek değişen taraflar gerekse ekonomi politikaları nedeniyle ekonomide dalgalanma yaşanmasını mutlak anlamda değerlendirilmektedir. Hükümetler, halkın desteğini alabilmek amacıyla işsizlik oranını enflasyona oranla daha fazla azaltacak ve bu durumdan bireysel çıkarlar elde edeceği düşüncesi ile hareket edecektir. Buna bağlı olarak, rasyonel hamlelerle oyunu maksimum seviyelere çekme gayretinde olan hükümet, seçim döneminde, bir önceki dönemle kıyaslandığında işsizlik oranlarını azaltma gayreti içerisine girecektir. Elbetteki bu durum; enflasyon üzerindeki kontrolü azaltırken enflasyon oranlarının yükselmesinde zemin hazırlayacaktır. Politik-ekonomik dalgalanmalar kuramı, daha önce bahsettiğimiz şekilde enflasyon ve işsizlik arasındaki etkileşimi ortaya koyar ve bu etkileşim periyotlarının seçim tarihleri çevresinde daha da etkin olarak kullanılabilceği üzerine yoğunlaşır. Bu konuda Frey ve Schneider'in ortaya koyduğu analizler konuyu daha da açıklayıcı niteliktedir (Carcassonne, 1995). Bu teorisyenlere göre bu konuda üç önemli makroekonomik gösterge ön plana çıkmaktadır. Bunlar; reel harcanabilir gelirin büyüme oranı, enflasyon oranı ve işsizlik oranıdır. Frey ve Schneider yaptıkları ekonometrik çalışmalardan ortaya çıkan sonuçta; işsizlik oranındaki %1 puanlık artışın seçmenin mevcut hükümete verdiği destekte %6'lık bir azalma meydana getirdiği yönündedir .

2.2. Seçimlerin Ekonomik ve Toplumsal Yönelimi ile İlgili Teoriler

Demokrasinin temel nitelikleriyle ilgili olarak, Alfred De Grazia demokrasinin niteliklerini şu şekilde sıralamıştır. Bunlar (Tuncay, 1996: 96-121);

- ✓ Halkın yaşantısını yükseltmek için yağun gayret,
- ✓ Yasallık ve siyasal kontrolün yayılması,
- ✓ Yüksek seviyede sosyal ve siyasal hareketlilik,
- ✓ Genel fikir ve eylem özgürlüğü,
- ✓ Siyasal önderleri gereğinde sert bir biçimde eleştirme olasılığı,
- ✓ Kişisel olarak hep daha iyiye yönelme,
- ✓ Otoritenin sağlanması amacıyla güç kullanmak yerine, eğitim ve gelir seviyesinin yükseltilmesi.

Buraya kadar olan bölüm siyasi demokrasinin alanıdır. İktisadi demokrasi ise; iktisadi karar sürecine tüm bireylerin katılabilmesi ve fırsat eşitliğine sahip olmasını ifade eder. Siyasi demokrasi ile iktisadi demokrasi arasındaki farklar ise aşağıdaki gibidir (Sertel ve Kalaycıoğlu, 1995: 5-179): İktisadi demokrasi, değişimlere açık bir bünyeye sahip olup engellemelere maruz kalmamaktadır. Siyasi demokrasinin bu açıdan biraz daha geri planda olduğunu belirtebiliriz. İktisadi demokrasi de, sosyal düzende vuku bulan herhangi bir olay siyasi süreç olmasada hissedilebilir. Örneğin, “Bati demokrasilerinde işçi grevleri iktisadi güç üzerinde büyük bir güce sahipken, siyasi demokraside iktidar üzerindeki etkileri o kadar da büyük değildir.” Bununla birlikte, genel işçi grevleri politik gücü etkisi altına alabilir. İktisadi demokrasiden etkilenen bölge, siyasi iktidarların aksine ülkeyle sınırlı kalmamaktadır. Devletlerdeki siyasi ve iktisadi politikaya göre, farklı derecelerde diğer dünya devletleri üzerinde etki sağlayabilirler. Mesela, A.B.D'nin bir çok uluslar arası şirketi (örn. McDonalds, Ford gibi) etki alanı kendi ülkesinin dışında, global bir sahada kullanılmaktadır. Bu şirketlerde meydana gelebilecek herhangi bir sıkıntı, etki ettiği saha dâhilinde tüm ülkeleri etkileme

potansiyeline sahiptir. Demokrasi ekonomik gelişimi olumlu yönde mi etkiler yoksa gelişmeye engel olucu bir etki mi yapar? Böyle bir soruya verilecek cevap basit değildir. Demokrasi ile ekonomik kalkınma arasındaki ilişki 19. yüzyıldan bu yana bu alanda çalışan teorisyenlerin üzerinde çalıştığı bir durumdur ancak; son zamanlarda ortaya çıkan demokrasi tepkileri bu sorunu üzerinde daha çok durulması gereken önemli bir konu haline getirmiştir (İnsel, 1991:18). Özellikle İkinci Dünya Savaşından sonraki dönemde gerek siyaset bilimcileri gerekse iktisatçılar demokrasiyi iktisadi kalkınma ile ilişkili tali bir sorun olarak değerlendirmişlerdir. Bu dönemde hakim olan anlayış, demokrasiler iktisadi gelişmenin bir çıktısıdır. Lipset, 1959 yılında yapmış olduğu bir çalışmada; demokratik olgunluğun ancak belli bir ekonomik gelişim neticesinde ortaya çıkabileceğini öne sürmüştür. Yazara göre, demokrasi ancak belirli bir düzeye erişmiş toplumlarda istikrarlı bir hal alabilir. Göreceli olarak yoksul ülkeler sadece oligarşi veya diktatörlük yönetimlerine taliptir (İnsel, 1991:18). 1960'larda ve 1970'lerde demokrasi, "üçüncü dünya" ülkelerinin ana hedefi olarak görülmüyordu. Asli ihtiyaç gelişme / büyüme problemiydi ve demokrasi mantıksal olarak ekonomik kalkınmayı takip etmekteydi. 1980'lerde başlayan yeni tartışma, demokrasi, ekonomik kalkınmanın ana nedeni ve kolaylaştırıcısı mı yoksa tam tersimidir? sorusu olmuştur. Demokrasi bağımsız değişkene bağlı olarak düşünülürse, ekonomik gelişme bağımlı değişken olacaktır (Pakdemirli,1991). Demokrasi ekonomik gelişme/büyüme için en olmazsa olmazdır. İfade ve örgütlenme özgürlüğü, çok partili seçimlerin varlığı ve insan haklarının korunması gibi demokratik değerler kurumsal çerçeve ve ekonomik kalkınmanın gerçekleşeceği temel süreçlerdir. Demokrasi henüz gelişen ülkeler için fazladan bir talep olarak görülmemelidir. Tam tersine, demokrasi ekonomik gelişme için temel ilke olmalıdır. Çünkü demokrasi; hem politik ve sivil özgürlüklerle güçlü bağlara sahip, hem de sosyal ve ekonomik kalkınmada önemli ve katkısı olan bir kavramdır. Dünyanın en gelişmiş ülkelerinin en demokratik ülkeler olması basit bir tesadüf diye nitelendirilemez (Tavares and Wacziarg, 2001: 1343). Demokrasinin ilkeleri şu şekildedir: Özgürlük, Eşitlik, Hoşgörü, Tahammül, Çoğulculuk, Kamuoyu, Temsil İlkesi, Hukukilik. Demokrasinin büyümeyi etkilediği kanallar ise şöyle sıralanabilir (Tavares and Wacziarg, 2001: 1343):

- ✓ Politik istikrarsızlık,
- ✓ Yönetişim kalitesi,
- ✓ Kamu kesimi büyüklüğü,
- ✓ Beşeri sermaye düzeyi,
- ✓ Gelir eşitsizliği,
- ✓ Ticari açıklık,
- ✓ Fiziki sermaye düzeyi.

Demokrasi, bireylerin hak ve özgürlükleri üzerine yoğunlaştığı için, demokratik toplumlarda bireysel özgürlükler daha serbest ve basit içselleştirilebilmektedir. Demokrasinin yaşanması, ekonomik bağımsızlığında elde edilmesinin sağlanmasına ortam hazırlayacaktır. Demokrasi ile ekonomik özgürlükler arasında matematiksel olarak ciddi bir bağ olduğu iddia edilmektedir. Bu bağ elbette tek taraflı değildir. Demokrasi, ekonomik özgürlüğü tetiklerken, ekonomik özgürlük de demokrasinin gelişimine katkı sağlayacaktır (Akagündüz, 1991).

Kamu Tercih Teorisi: Kamu Tercih Teorisi 1950'li ve 1960'lı yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'nde politik anlayışa karşı eleştirel bir yaklaşım olarak teoriler arasındaki yerini almıştır. Söz konusu teori iki ana düşünce çerçevesinde ele alınmıştır. İlki; James Buchanan ve Gordon Tullock tarafından benimsenen "Virginia Okulu" iken diğeri Antony Downs ve George Stigler tarafından benimsenen "Chicago Okulu" dur. Teorinin merkezinde neo-klasik iktisatçıların "Piyasa Başarısızlığı Teorisine" cevaben geliştirilen "Devletin Başarısızlığı" teorisi yer almaktadır. Kamu Tercih Teorisyenleri kamunun başarısızlığında Keynesçi iktisadi anlayışı benimsemiş

teorisyenleri, bürokratları ve politikacıları bu teorinin merkezine koymuşlardır (Gök, 1996). Bunun nedeni ise Keynesçi iktisat anlayışının, devletin ekonomiye daha fazla müdahalesini istemesidir. Sektör içerisindeki bu müdahale zamanla etkisini daha da artırmaktadır (Cotteret ve Emeri, 1991). Keynesyen iktisadi politikaları eleştiren kamu tercihi teorisyenleri, genel anlamıyla kendi teorilerini; piyasa dışı karar alma mekanizmasının ekonomik analizi veya sade anlatımıyla iktisadi politika bilimi için varılması şeklinde açıklamışlardır (Harrop ve Miller, 1987).

Politik Konjonktür Dalgalanmaları: Politik Konjonktür Dalgalanmaları teorisine göre, politikacılar seçimlerde avantaj elde edebilmek için fırsatçı politikalar izlerler. Bu sebeple seçim dönemlerinden önce, ekonomide hızlı büyüme ve düşük işsizlik oranlarını yakalayabilmek amacıyla talepte artış sağlayabilecek politikaları takip ederler. Daha sonrasında ise, genişlemeci hamlelerle oluşmuş olan enflasyonist baskıların çözümü için gereken politikalar üzerinde dururlar. Seçim dönemlerinde politikacıların kullandıkları bu fırsata dönük politikalar, her seçim döneminde tekrarlanmakta ve dönemsel kırılmalara sebep olmaktadır. Politik Konjonktürel Dalgalanmaları kavramını Nordhaus bilime kazandırmıştır. Nordhaus düşünce temelinde oy oranlarını maksimum seviyelere çekmek amacıyla siyasiler seçimlerden önce ekonomiyi canlandırıcı genişlemeci politikalar, seçimlerden sonra ise genişlemeci politikanın sonucunda ortaya çıkan etkileri gidermek amacıyla daraltıcı politikalar uygularlar. Politik Konjonktür Dalgalanmalarını açıklamak amacıyla yapılan çalışmalar genel anlamda iki yaklaşım üzerine yoğunlaşmaktadır. Bunlardan birincisi kendi içerisinde de iki farklı yaklaşım olarak ele alınan ve ilk defa Nordhaus tarafından geliştirilen fırsatçı model, diğeri ise Hibbs yorumlamasıyla geliştirilen ve anlam kazanan partizan modeldir. Bu iki modelde "geleneksel yaklaşım" modelleri olarak kabul edilir (Hibbs, 1977). Fırsatçı model siyasilerin herhangi bir partizan amacı olmadığını tek amacının seçimi kazanmak ve bunun içinde her türlü manipülasyonu yapabilecek anlayışta olduğunu açıklar. Partizan model ise, politikacıları daha çok partizanca hareket ederek kendi politik ideolojilerinin galip çıkması için mücadele edecekleri anlayışı üzerinedir. İkincisi ise 1980'lerde gündeme gelen "rasyonel beklentiler teorisi" olarak tanımlanan "modern yaklaşım" teorisidir. Bu teori rasyonel beklenti çerçevesinde ele alınarak ciddi eleştirilere uğrasada, aynı konu üzerinde gerçekleştirilen ampirik çalışmalarla geçerli olabilme durumu üzerinde de olumlu görüşler ortaya çıkmıştır. Söz konusu modern teoriye göre, politik konjonktür dalgalanması, özellikle siyasi yönetim ile halk arasındaki bilgi eksikliği nedeniyle, siyasi yönetimi elinde bulunduranlarca, fırsatçı veya partizan davranışlar sergileme usulü ile devam ettirilecektir.

Seçim Çevrimleri Teorisi: Seçim çevrimleri ile ilgili olarak ilk ciddi çalışmalara yoğunlaşan Nordhaus, bu konuyu Geleneksel Seçim Çevrimleri Modeli çerçevesinde değerlendirmiştir. Nordhaus bu çalışmasının özünü, seçmenlerin oy tercihlerini kullanırken adaptif yapıda olduklarını ve ekonominin işleyişi ile ilgili herhangi bir bilgiye sahip olmadıklarını açıklamak üzerine oluşturmuştur. Bu düşünce temelinde seçim dönemlerinde ekonomik istikrar ve büyüme anlamında olumlu performans sergileyen siyasi irade seçmenin olumlu görüşünü alarak hem yeniden seçilirken hemde oylarını dahada yükseltme olasılığını elde etmektedir. Oportünist model, rasyonel beklentiler teorisinin ortaya çıkışı ve sonrasında da yayılmasıyla beraber, 1980'lerin ortalarına kadar Cukierman ve Meltzer (1986), Rogoff ve Sibert (1988), Rogoff (1990), Persson ve Tabellini (1986), tarafından rasyonel beklentiler göz önünde bulundurulurken açıklanmaya çalışılmıştır. Bu Rasyonel modelin, iktidarın oy maksimizasyonu için oportünist davranışları bağlamında, Geleneksel Oportünist modeli ile ortak yönleri bulunsada, seçmen beklentisinin rasyonel olması nedeniyle bu teoriden ayrılmaktadır. Rasyonel Fırsatçı modelde, seçmen gelecek öngörüsünde bulunarak seçim dönemlerindeki genişleyici politikaların etkisi kullanılarak genel anlamıyla oy konusunda ikna edilemezler. Bu bakış açısı iktidar tarafından kullanılan değişkenlerin bu süreçte bu durumu kullanabilme kabiliyetlerini ciddi manada kısıtlamaktadır. Rasyonel teoride, mevcut yönetim fırsatçı yaklaşım sergileyerek veyahut iktidar edebilme yeteneğini korumak için tekrar seçilme durumunu "yeterlilik" algısı, iktidar ve seçmen arasında oluşan eksik veya yanlış bilgi baz alarak açıklar. Seçmenin yanlış ya da eksik bilgiyi anlayabilmesi özellikle iktidarında etkisiyle zaman

alacaktır ki bu durumda seçmen tepkisini bir sonraki seçim döneminde gösterebilecektir. Ancak bu dönem içerisinde de seçmenin asıl ilgileneceği veri aynı dönemin ekonomik çıktıları olacaktır (Kalaycıoğlu, 2005: 174-82). Örneğin, seçim yaklaşırken hükümet, para arzında beklenmeyen bir artış ile ekonomiyi canlandırarak, yeniden seçimin siyasi niyeti de dahil olmak üzere hedef fonksiyonunu en üst düzeye çıkarmaktadır. Beklentiler rasyonel olmakla birlikte, para politikası ve bu durumun gözlem altında tutulabilmesi seçmenler açısından belirsizdir; ancak seçmenler, para politikasındaki bu değişimin asıl sebebini hemen anlayamaz, fakat zamanla aşamalı olarak anlaşılacaktır (Meray, 1970-1973). Bu sebepten dolayı, siyasetçiler, seçim dönemlerinde halkta yetkin bir imaj bırakma amacıyla fırsatçı davranışlarda bulunurlar. Şu hususuda ifade etmek gerekirse rasyonel beklenti temelli Rasyonel Oportünist Seçim Çevrimlerince öne çıkarılan görüşler, adaptif temelli bir düşünce olan Geleneksel Oportünist Seçim Çevrimlerinin ifade ettiği görüşlere oranla daha dar boyutta ve daha düzensiz olarak dikkat çekmektedir (Okday, 1986).

2.3. Seçim Ekonomisini Oluşturan Siyasal Aktörler ve Davranış Eğilimleri

Siyasal karar alma teorisinde, toplumsal ihtiyaçların giderilmesi amacıyla gerek duyulan kaynak tahsisinde, toplumu oluşturanların ortak kararları geçerli olmaktadır. Bunun neticesinde de toplumsal ihtiyacın giderilmesi için son derece önemli olan kaynak tahsisinin payı daha doğru olarak anlaşılacaktır. Kamusal mal ve hizmetlerin birbirinden ayrılmadan beraber ele alınması sebebiyle oluşturulan geniş mütabakatında önemi ortaya çıkmıştır. Kollektif kararlara katılacak olanlar ile yine kamusal mal ve hizmetlerden istifade edecek olanlar sayıca birbirine eşittir. Fayda ve maliyetleri toplumun bütününe kapsayan mal ve hizmetlerle ilgili olan uygulamalar, ekonomik anlamda, tüm nüfusun karar verme sürecine dahil olmasına imkan vermemesi nedeniyle sınırları daha önce belirlenmiş kriterlerle belli olan kişiler tarafından ortaya konur. Gerçekten toplum içerisinde yer alan tüm kişiler için seçim modeli oluşturup bu şekilde karar verebilmek mümkün değildir. Bunun yanında, yaş ve milliyet gibi eleyici unsurlar kullanılarak, gerek kollektif kararların alınması için katılım kriteri gerekse bu katılımın sonucunda ortaya çıkacak temsilcileri için belirli kriterler kullanılmaktadır. Bu genel kararlara katılacak olanlar için özellikle, siyasal karar alma sürecinin önemi devletin ekonomiye giderek daha fazla müdahalede bulunması veya milli gelirin önemli bir kısmını bu alana ayırması bu durumu daha hassas kılmıştır. Bununla beraber, bireysel tercihlerin siyasal tercih dönemlerinde en fazla gözönünde bulundurulması gerektiği görüşüde ciddi bir teoridir. Nitekim, demokrasi ile devam eden sürecin aktif bir şekilde hareket alanı bulması için, kişisel tercihlerin siyasal süreç tarafından eksiksiz temsil edilmesi gerekmektedir. Politik karar verme, ilk kez ve son yüzyılda İtalyan ekonomistler tarafından sistematik olarak ele alınmıştır. Modern kamu ekonomisi disiplininin temellerini atan bu ekonomistler, ilk kez kişisel tercihlerin toplu karar verme sürecinde dikkate alınmasına değindiler. İtalyan okuluna ait bu düşünceler şimdi hangi malların üretileceğini ve fiyatın miktarını ortaya çıkararak olacağını tercihleri formüllere dönüştürülmüştür. Ekonomide hangi malların ne miktarda ve hangi fiyatta üretildiğine karar veren faktörü savunan bu görüş, tüketici egemenliği adıyla savunulmaktadır (Albertall, 1892). Vergileri ödeyen insanların fedakârlıklarının toplamı ile siyasal karar alma toplumunun toplam menfaatinin eşit olması gereklidir (Kayasoy, 1946).

Siyasi partiler, siyasal karar alma süreçlerinde kamu mal ve hizmetlerine olan talebin tespitinde çok önemli bir role sahiptirler. Özellikle çok parti ile temsilen uygulandığı yerlerde seçmen=tüketici kamu mal ve hizmetlerine olan tercihlerini doğrudan belirtememektedirler. Bireysel tercihler, tarafların kendilerini ilan ettiği parti programlarına uygun olarak belirli bir süre için bir siyasal parti seçerek açıklanmaktadır. Siyasal partiler ülke yönetiminde söz sahibi olabilmek ve iktidarı elde edebilmek amacıyla sürekli rakip partilerle rekabet halinde olurlar. Bu nedenle, liderlerinin ve savundukları düşüncelerin çeşitli reklam ve propaganda araçları ile seçmene ulaşması için gayret gösterirler. Ancak, partilerin yönetimde söz sahibi olabilmeleri de buldukları ülkelerin sosyo-ekonomik yapı ya da anlayışlarına göre farklı olabilmektedir. Sosyo-ekonomik açıdan gelişmiş ülkelerde, farklı biçimlerde yönetim ele geçirilmektedir. Partiler arasında rekabet bulunmayan bu durumlar, askeri darbe, iç savaş veya gerilla eylemleri olarak açıklanabilir. Siyasal partilerin önemli

işlevlerinden biri, siyasi karar alma sürecinin basitleştirilmesi ve istikrara kavuşturulması özelliğiyle ilgilidir. Ancak, parti müsabakalarının negatif olduğu durumlarda, siyasi partiler yıkıcı rol oynayabilir. Bu nedenle, tüketici veya seçmen tercihlerinin neticelenmesinde ciddi farklılıkların ortaya çıkmasına neden olabilirler (Okay, 1999: 492-493). Siyasi partiler, hükümet ve halk arasında bağlantı kurmak zorundadırlar. Başka bir deyişle, seçmenlerin çeşitli propaganda ve örgütlü organizasyonlar ile parti programlarıyla ilgili bilgi sahibi olunmasını sağlıyor. Partiler ile seçmen arasında oluşan bu durum, sendikalar, ticaret odaları ve kültürel ve sosyal organizasyonlarca sağlanabilir. Bununla beraber, toplu yürüyüşler, parti üniforma ve bayraklarının kullanılması seçmen-parti bağlamında bir uzlaşma ve bütünleşme olduğunu ifade etmektedir. Parti organizasyonlarının zayıf olduğu ya da ciddi yapılara bürünemediği yerlerde adaylar, daha çok mevcut yönetimdeki ailelerin akrabalarından, askeri veya dini ortamdaki gelmektedirler. Partiler, tarafların siyasi davranışlarıyla açıkça temsil edilmemiş olsalar dahi, belirli bir düşünceyi benimserler veya toplumun refahı için bazı değerleri gözetirler. Partilerin içselleştirdikleri bu düşünceler genel olarak diğer partilerle karşıtlık içersede bu durum her zaman geçerli olmayabilir. Bu durumu bir örnekle açıklamak gerekirse ABD'deki iki önemli siyasi parti, uzun süredir devam eden ideolojiyi savunuyor. Öte yandan, Avrupa'daki durumda sosyal demokrat partiler arasında yönetim elde etme açısından birkaç hususta farklılık bulunmaktadır. Birçok sistemde politikacıların gücü, düşünce ve gerçekleştirmek istedikleri amaçları, bilinmektedir. Siyasetçilerin karar alma sürecinin neresinde yer aldığını anlamak için şu hususların üzerinde durmak gereklidir: Politikacıların siyasal karar alma sürecinde rollerinin ne olduğu, politikacıların diğer siyasal aktörlerle nasıl bir işbirliği yaptığı, onların kamu organizasyonu niteliği taşıyan kurumlarla nasıl bir ilişki içinde olduğu.” Ancak bu durum farklı yönetimlerde farklı biçimleriyle ortaya çıkabilmektedir.

Seçmen Davranışları: Karar alma sürecinin bir diğer aktörü ise seçmenlerdir. Seçim süreci boyunca seçmenin yönetimi belirlemede oynadığı rol iyi tespit edilmelidir. Seçmenin direkt olarak seçimlerin merkezinde olması, karar alma sürecinin aktörlerinin politikalarına yakın ya da aynı düşünce ile süreçte yer alması, siyasal aktörlerin ne yapacağı sorusunu akla getirmektedir (Özbek, 1999: 112). Merkezi hükümet ve demokratik rejim arasındaki en belirgin ayrım, özde uygulanan demokraside vatandaşların gerçek seçimlerle siyasal yönetim karar vermesidir. Siyasal uzmanlar gerçek seçimlerde en önemli unsurun politikalar üzerinde vatandaşları etkilemek olduğunu ifade eder. Bunun nedeni vatandaşların kendi yöneticilerini seçmesi bir dereceye kadar onlara fayda sağlaması ve tercihi sonrasında gelecek için kendilerine sunulacak kamu mal ve hizmetlerine yönelik siyasal erkin belirtmiş olduğu programlarının uygulanması anlamına gelmektedir. Bundan dolayı seçimlerin yapılmasındaki amaç seçmenin karar alma sürecinde istediği ahlaki kuralları göz önüne alarak kendilerince uygun politikaları tercih etmesidir. Seçmenler için aslanan seçilenlerin iyi adam olup olmadığıdır (Özbek, 2002:126). Seçmenlerin çoğunluğu özellikle modern teknik bilimlerle ilgilenmemektedirler. Bunun yanında, seçmenlerin seçimlere katılarak aktif rol almasını sağlamak önem arz etmektedir. Söz konusu durumlar, doğrudan seçim politikaları yoluyla geniş bir seçim yelpazesine katılmak üzere adayların seçiminde sürekli karşılaşılan bir durumdur. Bu nedenle vatandaşların seçimlerin politik karar alma sürecinde ne derece etkin olacağı tartışma konusu olabilir. Seçmen seçilen politikacıların politika yapma biçimini hoş karşılar. Seçmenler bazı durumlarda da seçimlere katılmak istemezler. Bu nedenle, bazen vatandaşlar, seçimlerde aktif bir pozisyon almanın kendilerine hiçbir menfaat getirmeyeceğini ya da seçilmiş temsilcilerin ve hükümetlerin kendi görüşlerinden dışarı çıkmayacağını ve bu yönde bir politika belirleyeceğini sadece kendi görüşleri doğrultusunda politikalar üreteceklerini düşünürler (Conrad, 1991:174). Vatandaşlara uygulanacak politikalar hakkında genel bir bilgi verilmesi ve vatandaşların bilgilenmiş bir şekilde seçim sürecinde yer alması kişisel özgürlükleri ve demokrasiyi daha güçlü kılacaktır. Böylelikle seçim sürecinin daha katılımcı ve hareketli olması sağlanabilir. Ancak, vatandaşları seçime katılma konusunda sürekli bazı siyasi konular üzerine baskı oluşması, genellikle seçime katılım oranlarını düşürmektedir (Özdemir, 2004:289).“Seçmen davranışı” konusu adından da anlaşıldığı gibi davranışçı yaklaşımdan beslenmiş olmaktadır. Bu yaklaşımın içerisinde Gülmen

(1979), seçmen davranışı konusuna “temelde psikolojik, kültürel ve sosyolojik olmak üzere üç yaklaşım türü” bulunduğunu dile getirmiştir. “Gelinen noktada ise bu yaklaşımlar; Columbia ekolü olarak bilinen ‘Sosyolojik yaklaşım’, Michigan ekolü olarak bilinen ‘Sosyo-psikolojik yaklaşım’ ve Rasyonel seçim ekolü olarak bilinen ‘Ekonomik yaklaşım’ etrafında toplanmış olmaktadır (Karakaş Özbayrak, 2011:66).

Sosyolojik Yaklaşım (Columbia Ekolü): "Sosyolojik yaklaşım, seçmen davranışının toplumun, toplumsal bölünmesi ile belirlendiğini iddia etmektedir" (Yıldırım, 1997:33). Bu yaklaşımda, seçmen davranışlarını anlamada bireylerin gruplarının kapsamlı bir şekilde incelenmesi gerekliliği üzerinde duruluyor. Bu doğrultuda birey oy verme davranışında grup normlarına ters düşmek istememiş olacaktır. Sosyolojik yaklaşım, bu temel hipotez ile oylama davranışına cevap verir (Boas, 1891).

Sosyo-Psikolojik Yaklaşım (Michigan Ekolü): Seçmenlerin karar alma modellerinden biri psikolojik perspektif ile ilgilidir. Sosyopsikolojik yaklaşım, 1950'lere yönelik saha araştırmaları yaygınlığı ve bunun sonucunda bireysel seviyelerde elde edilen verilerin artması ile üzerinde daha çok araştırmaya başlanan bir konu olmuştur (Akgün 2002: 26). Siyasi partiye olan yakın duruşun oy oranlarına etki etme düşüncesini savunduğunu için basit bir model olduğu söylenebilir (Yıldırım, 1997:15-22). Model, ilk defa Campbell ve arkadaşları tarafından 1960 yılında yayınladıkları “Amerikan Seçmeni” (The American Voter) (Campbell vd., 1960) adlı eserlerinde incelenmiştir. Bu eserde genel anlamıyla Amerikan vatandaşlarının siyasal kimlik belirlemede ön planda tuttıkları değerlerin partizanlık olduğu, Amerikalıların siyasal kimliklerinin temelinde partizanlığın bulunduğunu iddia ederler. Bu partizanlık doğal olarak partiye özdeşleşmeye de beraberinde getirmiştir. Söz konusu modelde herhangi bir partiye karşı hissi bağımlılık duygusu vardır. Seçmenin taraf olduğu bir parti vardır. Bu taraf tutma sanki bir spor takımı tutma gibi düşünülebilir. Seçmenin parti ile özdeşleşmesi için belli bir parti ile yasal bağ olmasına gerek yoktur (Aytekin, 2006: 25).

Yine aynı şekilde bu modelde, birey genel anlamıyla bir partiye psikolojik taahhüt hissiyatı içerisinde yer alır. Öte yandan, bu model; adaylar, konular, grup etkileri; psikolojik güçleri modelinin üzerinde uygulama alanı bulur. Bu modelde tutumlar temel bir role sahiptir. Bundan dolayıdır ki bu tutumların yoğunluğu kimi seçmenin neden oy kullandığını bazılarının ise neden kullanmadığını ifade etmeye çalışır. Seçmenin seçimlerde tutumunun belirlenmesi, seçmenin kendi hissiyatıyla uyumlu bir partiye neden oy verdiğinin cevabı niteliğindedir. Partizan yönü ve tutumların yoğunluğu, her bir seçmenin rakip adaylar arasında seçim yapmasının nedenini ifade eder. Burada bahsedilen asıl görüş, seçmenlerin partizan tercihlerinin psikolojik güçlerin bir alanını içine alan unsurların yön ve gücüne bağlı olduğunu ispatlamaya yöneliktir. Buradaki düşüncenin, hissiyatın ve aynı derecede iradenin boyutu, birçok seçmenin davranışını hesaba katmakta büyük bir öneme sahiptir (Yıldırım, 1997:32).

Ekonomik Yaklaşım (Rasyonel Seçim Ekolü): Kilit noktasına ekonomik değişkenleri alarak karar verme üzerinde kurulu model “ekonomik oy verme modeli” olarak ifade edilebilir. Özellikle seçmen-parti çıkar ilişkisi ve bu durumundan etkilenmeleri üzerinde duran bu teoride seçmen hemen hemen her seçimde kendi çıkarını maksimize edebilmek için uygun gördüğü partiyi tercih etmektedirler (Aytekin, 2006:29). Bu durumda, seçmenin nihai hedefi “maddi çıkar” olarak tanımlanır ve kendince sağlayabileceği en yüksek faydayı elde edebilmeyi hedeflediği iddia edilir. Bu düşünceye sahip teorisyenlerce, seçmen belirli bir amaca sahiptir ve oynadığı partinin hedefine ulaşması yetersizse, seçmen oyunu değiştirmede çok tereddüt etmeyebilir (Karatay, 2007:119-120). Yine aynı şekilde, büyüme ve özellikle daha istikrarlı seviyelerde seyreden enflasyon oranları, seçmenlerce oy verirken kendilerince öncelikli düşündükleri etkenlerdir. Mevcut hükümete destek eksikliği, ekonomideki büyümenin enflasyona neden olmadan sürdürülüp sürdürülmeyeceğiyle ilgilidir. Enflasyonist eğilimleri tetikleyen teşviklerdeki artış, muhalefetin elindeki verileri daha da çoğaltacak ve kullanmalarına imkan sağlayacaklardır. Seçmen için en nihayetinde şu söylenebilirki, iktidarda bulunan partinin başarılı olup olmadığını enflasyon oranlarındaki istikrar ya da kabul

edilebilir performans konusunda başarısı ya da başarısızlığı belirleyecektir (Özbek, 2002:218). Bu anlamda, ekonomik seçim modelinin başlıca belirleyicisi seçmenlerin tercihini hükümetin ekonomik kalkınma ve değişim yönündeki başarısının belirleyeceği olacaktır. Vatandaşlar tercihlerini, kendi menfaatine daha çok katkı sağlayacağı parti olarak düşündüğü partilerden yana kullanırlar. Genel kabule göre ekonomik kaynaklı motivasyonlar oy tercihi üzerinde etkilidir. Söz konusu modelin fayda ve amaç tanımını sadece maddi çıkar olarak belirlemesi ve ekonomik etkenlerin dışındaki olabilecek etkileri ve politikada önemli olan sembolik değerleri göz önünde bulundurmaması modelin eksikliği olarak eleştirilmektedir.

Politikacıların Davranışları: Politikacılar, seçilmiş yetkili görevlilerdir. Seçmen tarafından seçilerek görev alırlar. Ekonomik faktörlerin kendi çıkarlarını (fayda ve/veya karlarını) maksimize etme isteği politik piyasa içinde geçerli bir kuraldır. Politikacıların amacı, yeniden seçilmek ve seçmen desteğinin devamlılığını sağlamaktır. Seçmen ise kendi çıkarı doğrultusunda tercihinin belirler. Seçmenler, ne muhalefettir, ne destekleyicidir. Seçmen için realite ön plandadır (Yıldırım, 1997:29).

Bürokratların Davranışları: Bürokratları, devlet dairelerinde çeşitli düzeylerde çalışan kişiler olarak açıklayabiliriz. Bürokratların davranışının açıklanmasında W. Niskanen'in yeri çok önemlidir. Buna göre bürokratların amacı çalıştıkları kurumun bütçesini en üst düzeye çıkarmaktır. Çünkü bürokratlara göre, kurumun bütçesi ne kadar fazla ise, prestijinde o derece fazla olacağı düşüncesi hakimdir (Özbek, 2002:224).

Baskı ve Çıkar Grupları: Baskı gruplarının varlığı bugün dünyanın her yerinde kabul görmektedir. Bu gruplar, dünyanın birçok ülkesinde politik katılım ve siyasi karar alma süreçlerini ciddi manada etkiler. Buna karşın, siyasi partilerin aksine, baskı grupları anayasalar tarafından belirtilmez. Baskı grupları birer sosyal kontrol organı gibi hareket etmektedir. Bu gruplar özellikle sanayi sonrası toplumun yapısal dönüşümü ile kurumsallaştı. Yine aynı şekilde bugünde devlet faaliyetlerinin hemen hemen her vatandaşın hayatlarını farklı şekillerde etkilemesi ve siyasi partilerin her grubun sorunlarıyla ilgilenememesi, daha küçük menfaatleri temsil eden ve siyasi süreci etkileyen bu organizasyonların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Yıldırım, 1996:8). Bu organizasyonların hedefi, kısaca, siyasal iktidarı etkileyerek çıkar sağlama üzerinedir. Bu hedefi gerçekleştirirken yani kendi çıkarları için faaliyet gösterirken bir yandan da bilerek ya da bilmeyerek toplumsal çıkarların iktidara iletilmesine yardımcı olacaktır. Bunu gerçekleştirirken aslında bir yandan da iktidarın karar sürecinde toplumsal katılımı da sağlanacaktır.

Çıkar grupları, hükümetin politika veya faaliyetlerini etkilemeyi amaçlayan, ortak maddi veya manevi çıkarlar etrafında birleşmiş ve bu çıkarlar çerçevesinde iyi bir şekilde örgütlenmiş yapılardır. Bu çıkarlar etrafında, yönetimi direk ele almak yerine dışardan bir etki kullanmak siyasi partiler ile bu çıkar grupları arasındaki en belirgin farktır (Okay, 1999: 492-493).

3. UKRAYNA VE FRANSA ÖRNEKLERİ ÜZERİNDEN SEÇİM VE EKONOMİK İSTİKRAR İLİŞKİSİ UYGULAMALARI

3.1. AB-Rusya Kışkırtıcılığında Ukrayna Politik Konjonktür Dalgalanmaları Ve Ekonomik Durum

Ukrayna elitlerinin farkında olduğu, Ukrayna politik bağımsızlığı, bugün büyük önem ifade etmektedir. Çünkü çok kısa bir zamanda içerisinde, küçük bir ülke olan Kiev'in Seçkisi, siyasi açıdan Avrupa elitleriyle eşit bir konuma sahip oldu. Ukrayna bağımsızlığının herkes için dikkate değer olması elitlerin artan prestiji Batı Avrupa ve ABD gibi büyük güçlerin çıkarını da bu bölgeye çekmiş gözükmektedir. Ukraynalı kitlelerdeki bağımsızlığın değeri oldukça pragmatik, ama egemen devlet doğduğunda siyasi bağımsızlığında refah getireceği fikri tam olarak benimsenebilmiş değildir (Sartori, 1997:16). Bu nedenden dolayı daha sonraları Ukrayna halkının bu konuya bakış açısı farklı olabilecektir. Öncelikli olarak SSCB'nin dağılışı, onlara kendilerine ait devlet kurmalarına imkan sağlayan pozitif bir gelişme olarak değerlendirilirken, öte yandan Ukrayna'nın bağımsızlığı daha

fakir, ekonomik istikrarsızlık, sosyal bağlara dönüşerek daha karmaşık ilişkiler ağı olarak görünmeye başlamıştır.

Ukrayna vatandaşlarının sadece yüzde 15'i Batı ile yakın ilişkiler kurmak isterken, yüzde 42'si BDT üyeliğine, geriye kalanlar ise Rusya ile bir tür entegrasyon içinde olunması gerektiği fikrine sıcak bakmaktadır (Von Beyme, 2010:91). Bu durumun başlıca nedeni Ukrayna'nın Rusya'ya ekonomik bağımlılığının bulunması olarak gösterilebilir. Ukrayna ekonomisi yüksek oranlarda ithalata ve özellikle enerji sevkli ithalata bağlıdır. Ukrayna petrolüyle ekonomik talebinin yüzde 10'una ancak doğal gaz ihtiyacının yüzde 15-17'ine karşılık verebilme kabiliyetine sahiptir. Kiev'in enerji nakliyatının yüzde 90'ı Rusya için Ukrayna dışı malıdır. Rusya'nın Batı'ya ihraç edilen gazının yaklaşık %95'i Ukrayna transit şebekesinden geçmektedir. "İmparatorluk sonrası" gelişmeler Rus-Ukrayna ilişkilerini kör bir düğüm haline getirmiştir ki bu durum kısmen hala devam ediyor denebilir. Bun bağlı olarak bu ülkeler karşılıklı bağımlılıktan kendi çıkarları için yararlanmaya çalışmaktadır. Ruslara ait gazın ya da petrolün nakdi veya bir usulde satın alamayanlar, Ukrayna transit hattından dolayı gecikme cezasından muaf kalmaya ve hatta üçüncü ülkelere zamanında satmaya çalışıyorlar. Bununla beraber, Ukrayna pek de ümitvar olmayarak Türkmenistan ve İran gibi kendilerince çeşitli enerji kaynaklarını da sürekli değerlendirmelerinde tutmaktadır. Rusya, diğer taraftan, Ukrayna'nın kronik zayıflık ve diğer "düzensizlikler" siyasi iktidara gaz borçlarını dönüştürmek için güvenmeye hazır konumda bulunduğu beyan etmiştir. Ancak her ihtimale karşı Moskova gaz ithalatı için farklı yollar aramakta ve son olarak, Rusya'nın uluslararası şirketi Gazprom Ukrayna'yı devreden çıkararak transit ücretleri üzerinden Rus gazını çıkarmak istemekte buna ise Kiev izin vermemektedir. Ancak bugün özellikle Türkiye-Bulgaristan-Yunanistan hattında denendiğine hep birlikte şahit olmaktayız. Bu bağlamda Ukrayna, Rusya'yı daha güçlü bir ortak yapan faktörleri dengelemek için sürekli bir siyasi dengeye ihtiyaç duymaktadır. Bu durum özellikle Batı ve Amerika Birleşik Devletlerinin ülke içerisindeki rolünü de etkilemektedir. Başından beri ABD yönetimi, ABD Dış Politika hedeflerinden birinin Sovyetler Birliği'nin çöküşünün sonuçları ile başa çıkacağını belirtmekteydi. ABD stratejisinin temel taşı, ünlü jeopolitik Zbigniew Brzezinski tarafından desteklenen "Sovyet sonrası alanda jeopolitiğin korunması" şeklinde belirlenmişken bu durum ilişkileri Ukrayna adına daha da karmaşık hale getirmektedir. Diğer bir deyişle, Rus şemsiyesi altında Avrasya topraklarındaki herhangi bir entegrasyonun önlenmesi Batı'nın çıkarlarının lehine olduğu anlamına gelmektedir (Sartori, 1997: 34).

Bu şekilde, Rusya ve komşu sınırında Karadeniz kıyısında yer alan Ukrayna; Fransa büyüklüğünde bir ülke, tartışmasız bir taraftan NATO ve AB ile diğer taraftan Rusya arasındaki jeo-stratejik konum, Ukrayna'yı Sherman Garnett'in yayınlamış olduğu kitapta Avrupa'nın güvenliği için önemli bir merkez yapmaktadır. Bu sebepten Washington'un Kiev'deki müttefiklerine anlatmak istediği asıl şey, Ukrayna'nın kaderi kısa bir zaman içerisinde bir Orta Avrupa ülkesine dönüşeceği öngörüsü üzerinedir. Bu tür bir yönlendirme Ukrayna'ya jeopolitik kimliğini verecek ve Rusya üzerinden Avrasya ve Rusya arasındaki geleneksel bağı kırarak ilişkilere de katkı sağlayacak düşüncesi hakimdir (Gözler, 2014:308). Eğer bu tartışmaları daha inandırıcı olması istenirse, Ukrayna, Amerika Birleşik Devletlerinin, İsrail ve Mısır'dan sonra dünyanın en çok desteklenen ülkesi ve ekonomik destek alan üçüncü ülkesi olduğunu belirtmek gerekmektedir. Moskova Uzmanı Arkady Moshe, "Batı'nın Rusya üzerindeki etkisi ne yaptığı ile ilgilidir, ancak bu karar sürecinde ne yapması gerektiği ile ilgili değildir" diyerek ifade etmektedir. Ancak, bu bile Kiev-Moskova "imparatorluk planlarına" karşı bir "Batılı kart" oynamak için yeterli görülebilir. Bu nedenle, Rusya'ya karşı Ukrayna zayıflığı ve önemli jeopolitik konumu, bazı nüfuzlu Batılı çevreler tarafından tanınan, Kiev'in Moskova'ya karşı bir denge unsuru olarak ün yapmış ve Ukraynalı seçmenlerin tek seçenek olarak iki ana stratejik ortakları olan Amerika ve Rusya ile "çok yönlü diplomasi" oluşturulması gerekliliği dile getirilmiştir. Aslında, diğer bir deyişle, dünya daki bağımsız aktörler konumlarını korumak, ulusal ekonomiyi istikrarlı bir şekilde ele almak ve Ruslar tarafından eşit muamele görmek hayali bir durum olarak görülebilir. Ukrayna'nın uyumlu ve dengeli politikasının en iyi tanımlanmış versiyonu, Kiev'in önde gelen siyasi analistlerinden Aleksandr

yazılarında kendine yer bulmaktadır. 'Ukrayna bütün bir Avrupa ülkesi olacak, Rusya büyük ölçüde farklı ve daha karmaşık jeopolitik olasılıklara açılması fikrine bürünecektir'. Dergachev göre, Ukrayna'nın birincil dış politika öncelikleri "Rusya'ya tek taraflı bağımlılığı azaltmak" ve "Batı ve Doğu Orta Avrupa ülkeleri ile işbirliği içinde Dış Ekonomik ve insani teması yeniden inşa etmektir". Kısacası Kiev, "Rusya ve Batı ile normal işbirliğine ihtiyacı varken, bu iki güçten birini tercih etme zorunluluğu Ukrayna'nın ulusal menfaatlerine zarar vermektedir".

1999 sonunda yaşanan pozitif gelişmelere rağmen, Ukrayna gerek Batı gerekse Doğu ile ilişkilerini acıklı bir biçimde kırmaktadır. Bu durumun asıl nedeni, Sovyetler Birliği ruble sisteminin altında görünen özel sosyo-politik sistemde yatmaktadır. Bağımsız Ukrayna liderleri (eski komünistler "milliyetçi" oldu) derin, ciddi siyasi ve ekonomik reformlarla değil, bireysel çıkarları ile başa çıkamamaktadır. Ukrayna'nın eski komünist elitlerinin bu kötü yönetimi Batı politika yapımcıları tarafından da göz önünde bulundurulmaktadır. Şu anda neredeyse iflas eden ekonomi, sahte parlamento sistemi, kontrollü yargı sistemi, susturucu medya ve Ukrayna toplumu, Avrupa standartlarından çok uzak gözükmemektedir. Ukrayna büyük ölçüde eski bir Sovyet ülkesi yapısını üzerinden atamamakta bu nedenle, bir gözlemcinin de dediği gibi, "Ukrayna kendisini Rusya'dan uzak tutsa da, Batı'ya stratejik olarak yaklaşmamaktadır. NATO'nun Ukrayna'nın batı sınırındaki ilk genişleme dalgasının başarısızlığında bu neden yatmaktadır. Bununla beraber bu alan, yeni ekonomik düzenlemeler, vizeler ve diğer kısıtlamalar getirecek olan AB genişlemesi ile daha da derinleşecektir. Ukrayna, AB'yi ekonomik ve siyasi reformlara ikna edemediği için adaylar arasında kendisine yer bulamamaktadır. Brüksel'deki Avrupa Siyasi araştırmaları Merkezi'nde analist Michel Emerson' a göre, AB 'nin Ukrayna' ya yeterli zamanı yok ve bir askıda durum olarak AB'nin Ukrayna politikalarını ancak bu şekilde yorumlamak isterim diye ifade etmektedir. Ukrayna'nın zayıf jeopolitik durumuna diğer bir yaklaşım daha gerçekçi olarak görülmektedir. Bu yaklaşım; Kiev'in Batı ile bütünleşme konusundaki kararlılığının ifadesine yanıt olarak, "Carnegie Endowment'dan Anatol Lieven Ukrayna (diğer BDT ülkeleri gibi) ve AB yolundaki diğer ülkelerin 'önemli bir boşluk' olduğuna işaret etmektedir". Bu sebepten dolayı Lieben'e göre Ukrayna'nın Batı kurumlarıyla entegrasyonu "siyasi tartışmaların sınırlarını aştı" diyerek ifade etmektedir. Birlikte, Batı Ukrayna'nın sorunlarının çözümüne odaklanmak ve aşırı iyimser olmadan "muhafazakar" bir şekilde gelişmeleri şekillendirmeye çalışmak esas olmalıdır. Lieben'in genel sonucu şudur ki bugünkü Ukrayna'da karşılaştığımız şey sadece Batı ile bütünleşme için bir zafer ya da yenilenme değil, aynı zamanda Rusya ile birlikte yönelimin tek taraflı olmasının ortadan kalktığı anlaşılmasıdır. Amerika ve Avrupa, Ukrayna ile Batının bütünleşme umutlarını terk etmeli, fakat bunun yerine durumun istikrarsızlaşan bir sivil çatışmaya dönüşmemesi için gelişmeleri şekillendirme gayretinde vazgeçmemelidir (Aslund ve Lieven, 2001).

Sonuç olarak ciddi bir jeopolitik bunalım yaşayan Ukrayna, Rusya ve Avrupa-Amerika eksenindeki politik belirsizlik nedeniyle hem ekonomik hem siyasi istikrardan yoksun kalmıştır. Ekonomik istikrarının olmaması ve risk payının yüksek seviyelere ulaşması Ukrayna seçimlerine yansarak uzun süreli politik istikrar kavramının Ukrayna için yakın gelecekte pek mümkün olmadığını göstermektedir. Burda diğer bir gösterge ise ekonomik belirsizliklerin neticesinde siyasal belirsizliklerin ortaya çıkmış olmasıdır.

3.2. İş Dünyası Ve Siyaset İlişkisi Açısından Fransa'da Seçimlerin Finansmanı

Seçim hesapları ve Fransa'da Siyasi Finanslar Ulusal Komisyonu (CNCCFP) seçim süreçlerinin tümünden sorumlu ana organı pozisyonundadır. Bu komisyon, seçim süreçleri (Bundeswahlleiter, 2013) sırasında adaylar tarafından uyulması gereken Fransız Seçim Yasası olan bağımsız idari otoritenin özelliğine sahiptir. Fransa'da adayların seçim kampanyasına ilişkin gelir ve giderlerini gösteren kampanya hesabı oluşturması gerekmektedir. Buna göre, seçim sonuçlarının ardından oyların %1'inden fazlasını alan her aday kampanya sırasında elde edilen gelirin kaynak ve miktarını gösteren bir belgeyi CNCCFP'ye sunar. Aynı şekilde gelirlerin ve giderlerin bu belgede gösterilmesi de zorunludur. Uygulamada, ulusal seçim hesapları Komisyonu'nun kampanya hesabını dikkatle incelediği ve kampanya hesabında gösterilecek bilgilerin Komisyon tarafından adaylara verilen bu

basılı belgede ayrıntılı olarak gösterildiği bilinmektedir (Fehndrich, Zicht ve Cantow, 2013). Kampanya hesabı oluşturma zorunluluğu Senato seçimleri dışındaki tüm genel ve yerel seçimlerde de mevcuttur. Seçim yasasını belirten yasa maddelerinin 52-12.maddelerinin ikinci fıkrası, süreçte oluşan gelir-gider kampanya hesabınının bu komisyona sunulması için belirli bir süre belirlemiştir. Buna göre adayların kampanya hesabını nihai seçim sonuçlarından sonra iki ay içinde ve her durumda nihai seçim sonuçlarını takip eden 9. Cuma'ya kadar Komisyona sunmaları istenir. Kampanya hesabında gösterilmesi gereken ilk unsur gelir olmaktadır. Genel olarak, Komisyon tutumu dikkate alındığında, gelir kavramına dar bir bakış açısından değilde daha geniş anlamda değerlendirildiği görülebilir. Buna göre, hem siyasi partilerin adaylarına sundukları imkanların hem de aday olanların bireysel kaynaklarının gelir olarak kabul edildiği, parasal yardım dışında da aynı türden yardım ve her türlü mali destek olduğu görülmektedir. Örnek olarak 1995 belediye seçimlerinde, adayların gelirlerinin Komisyon tarafından ayrıntılı rapor bilgileri şu şekildedir. Buna göre, gelirlerin ortalama %14'ü bağlardan, %11'i siyasi partilerden, %68'i adayın kişisel kaynaklarından ve %1'i de aynı avantajlardan gelmektedir. Banka kredilerinin adayların kişisel kaynaklarında önemli olduğu bilinmektedir. Fransız Seçim Yasası bu duruma bazı sınırlamalar getirmektedir.1988'den beri Fransa'da siyasi partiler tarafından sağlanan yardım konusunda yürürlükte olan 88-227 sayılı Kanunun 11-8 maddeler arasında buna uygun bir tüzük hazırlandığı görülmektedir. Kanuna göre siyasi partiler sadece bir vekil aracılığıyla özel yardım toplayabilir. Bu vekil gerçek bir kişi olabilir, ya da finansman amacıyla kurulmuş bir dernek olabilir. Fransa'da, Kanunun siyasi partilere gerçek kişiler tarafından yardım için bir tavan belirlediğininide söyleyebiliriz. 88-227. madde, bir siyasi partinin yılda bir kez gerçek bir kişiden 7 bin 500 Euro fazlasını almaya müsaade etmediğini gösterir. Aynı maddenin dördüncü fıkrasına göre, 150 EURO'yu aşan her tahvil çek, bir tür deneme veya bir banka kartı ile düzenlenmelidir. Fransa'da, parti üyelerinin ödedikleri üyelik ücretlerinin siyasi partilere olan bağlantılarına dahil olup olmadığı sorusu Siyasi Finans Komisyonunun üyeleri tarafından ödenen ulusal seçim hesapları ve ücretleri için bağlayıcı olmadığı görüşü üzerinedir (Nohlen, 1986:166).Siyasi partilerin bağlantıları açısından bir diğer önemli nokta da, yasal kurumların yaptıkları bağlantılar kabul edilebilir mi, kabul edilemez mi sorusunun cevabı olmaktadır. 11-4 yasa. maddesinin ikinci fıkrasına göre, siyasi partiler dışındaki tüzel kişiler, siyasi partilere bağlı olanlar da dahil olmak üzere her türlü maddi yardımda bulunamazlar. Siyasi partiler, söz konusu tüzel kişilerden herhangi bir yardım almamalı veya normal miktardan daha avantajlı bir fiyata mal ve hizmet almamalıdır. Buna göre, Fransa'daki siyasi partiler adına vekiller veya mali dernekler yabancı devletlerden ve yabancı tüzel kişilerden bağış veya benzeri faydaları kabul edememektedir. 88-227 sayılı Kanunun 11-7. maddesine göre, siyasi partiler mali durumlarını gösteren muhasebe kayıtlarını tutmakla yükümlüdür. Bu kayıtlar, tarafların mali durumunu göstermenin yanı sıra, hisse senetlerinin %50'sinden fazlasına sahip olan veya yönetimde sözü edilen ticari şirketler hakkında da bilgi sunması istenmektedir.

Fransız hukukunda, siyasi partilerin finansmanı ile ilgili ayrıntılı yasal düzenlemeler ve yükümlülüklerin yanı sıra, bunların yokluğunda çeşitli yaptırımlarda bulunmaktadır. Bu yaptırımları iki grup halinde, idari ve cezai yaptırımlar olarak belirtmek mümkündür. İdari yaptırımların ilki 88-227 Sayılı ve 11-6 sayılı kanun olup bu hükme göre, yasa 11-1-4. maddelerde belirtilen hususlara aykırı olan mali derneklerin gelir toplama izinleri, seçim hesapları ve siyasi faaliyetleri Finansmanı Ulusal Komisyonu tarafından iptal edilmektedir. Buna ek olarak, 11-6 ve 11-7 sayılı Kanunun maddelerine göre, siyasi partiler kamu yardımından da yoksun bırakılabilme cezasıyla karşılaşabilirler. Cezai yaptırımlar bakımından ise 11-5 numaralı yasa geçerlidir. Kanunlara göre, yasadışı yollarla toplanıp bağlantı kuranlar 45 Euro'dan 2500 Euro'ya ve bir yıl hapis cezasına çarptırılacakları açık şekilde ifade edilmektedir (Korte, 2013: 26, 55).

4. TÜRKİYE'DE 1983-2001 YILLARI ARASI GENEL SEÇİMLER VE EKONOMİK İSTİKRAR AÇISINDAN SEÇİM EKONOMİSİ UYGULAMALARI ANALİZİ

Tablo 1: Türkiye'de Konsolide Devlet Harcamalarının GSMH İçindeki Payı (%) (1980-2003)

Kalemler	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Harcamalar	20,33	18,89	15,10	18,80	17,07	15,03	15,95	16,92	16,26	16,52	17,21	20,93
Cari Harcamalar	9,33	7,95	6,79	7,70	6,72	5,93	5,96	6,47	6,09	7,73	8,42	9,54
Yatırım Harcamaları	3,50	3,82	3,14	3,40	3,12	2,91	3,17	2,64	2,1	1,68	2,49	2,49
Transfer Harcamaları	7,50	7,12	5,17	7,70	7,23	6,19	6,82	7,82	8,07	7,11	6,3	8,9
Kalemler	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Harcamalar	20,78	24,56	23,21	21,95	26,45	27,39	29,18	35,88	37,19	45,66	42,3	39,38
Cari Harcamalar	10,73	10,29	8,93	8,22	8,59	9,49	9,69	11,72	10,84	11,59	11,38	10,8
Yatırım Harcamaları	2,96	2,88	1,98	1,31	1,7	2,18	1,87	1,97	1,97	2,35	2,52	2,01
Transfer Harcamaları	7,09	11,39	12,3	12,42	16,16	15,72	17,62	22,19	24,38	31,72	28,41	26,57

Kaynak: (DPT,2005. TÜİK, 2017).

Türkiye'de 1980-2003 yılları arasındaki konsolide devlet harcamalarının GSMH içindeki pay seyri dikkate alındığında özellikle 1980'li yıllar olumlu olarak değerlendirilebilirken 1990'lı yılların başından itibaren istikrarsız bir süreci takip etmiştir. Bu durumun çeşitli nedenleri olmakla beraber siyasi yönetimdeki istikrar çok etkili olmuştur. Özellikle ilk on yıl içerisinde istikrarlı seyri bununla ilişkilendirebilirken 1990'lı yıllarda oluşan koalisyonu da olumsuz tablo ile yorumlayabiliriz. Ancak bu tek başına yeterli değildir. Özellikle 1999 yılı itibarı ile haracama oranların ciddi boyutlara ulaşması gerek ekonomik krizler gerekse de beklenmeyen olağanüstü olaylarla açıklanabilir. Özellikle 1999 yılında yaşanan deprem bu konuda çok ciddi bir hasara sebep olmuştur.

Tablo 2: 1980 ile 2003 Yılları Arası Ekonomik Büyüme Rakamları (%)

Yıllar	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Büyüme Hızı	-2,8	4,8	3,1	4,2	7,1	4,3	6,8	9,8	1,5	1,6	9,4	0,3
Yıllar	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Büyüme Hızı	6,4	8,1	-6,1	8,1	7,9	8	3,8	-6,4	6,1	-9,4	7,8	5,9

Kaynak: (TÜİK, 2017).

1980 ile 2003 yılları arasında takip eden süreçte Türkiye ekonomisi hiçbir zaman istikrarlı bir dönemi takip edememiştir. Özellikle 1980'li yıllarda kısmen olumlu bir dönem göze çarparsa da devamında aşırı dengesiz bir süreç yaşanmıştır. Tabii ki harcamalar tablosunda belirttiğimiz depremde bu dönemin içerisinde ciddi bir olumsuzluk yaratmıştır ancak, genel manada zaten istikrarlı bir dönem yaşanmıştır.

Tablo 3: 1980-2003 Dönemi Enflasyon Oranları (%) (1980-1989 yılları arası 1967, 1990-2003 yılları arası 1995 yılı baz alınmıştır)

Yıllar	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Oranlar	103,8	41,9	27,5	27,5	50,7	43,9	30,9	38,3	65,7	66,9	52,3	55,3
Yıllar	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Oranlar	62,1	58,4	120,7	86	86	81,8	71,8	53,1	51,4	61,6	50,1	25,6

Kaynak: (TOBB Ekonomi Raporları, 2017).

Enflasyonist baskı Türkiye ekonomisi üzerinde uzun süredir ciddi olumsuzluk yaratmaktadır. Öyle ki ekonominin kısmen olumlu bir seyir izlediği 1980'li yıllarda dahi enflasyon oranlarında istikrar yakalanamamıştır. Devamında gelişen dönemde ise dalgalı bir durum seyrederken 1994 yılında en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Bu dönem yaşanan gerek siyasi gerek ekonomik gelişmeler Türkiye'deki enflasyon oranlarının seyrini de gayet istikrarsız bir hale sokmuştur.

Tablo 4: 1980-2003 Dönemi İşsizlik Oranları (%)

Yıllar	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Oranlar	8,3	7,3	7,2	7,9	7,8	7,3	8,1	8,5	8,4	8,7	7,4	8,5
Yıllar	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Oranlar	8,4	9,2	8,3	7,3	6,3	7,2	6,7	7,4	6,5	8,4	10,3	10,5

Kaynak: (TÜİK, 2017).

Günümüzde dahi işsizlik oranlarının yüksek seyrettiği Türkiye için bu durum kronik bir hal almıştır. Buna bağlı olarak 1980 ve 2003 yılları arasında da yüksek oranlarda seyretmiştir. Ayrıca gerek siyasi gerek ekonomik olayların dışında sayreden işsizlik oranları nihayetinde bugünde ciddi bir sorundur. Gerek tek parti gerek koalisyon dönemlerinde olsun oransal bazda ciddi bir iyileşme görülmemektedir.

4.1. 10 Haziran 1983 Genel Seçim Dönemi Ekonomik Analizi

24 Ocak kararlarıyla ekonomide dönemselde olsa olumlu bir hava esmeye başlamıştır. Daha sonra 12 Eylül 1980'de gerçekleştirilen askeri müdahale ülke ekonomisi hakkında ciddi endişeler oluştursa da zorunlu olmadıkça programdan taviz verilmemeye çalışılmıştır. Darbeden sonraki ilk seçim olan 1983 genel seçiminden önceki dönemde özellikle 1981 yılında Devlet Harcamalarının GSMH içindeki payı 18.89, 1982'de 15.10, seçim yılı olan 1983'te 18.80, bir sonraki yıl olan 1984'te ise 17.07 olarak gerçekleşmiştir. 1981 yılında 41.9 olan enflasyon oranı, 1982'de 27.5, 1983 yılında 27.5, 1984 yılında ise 50.7 seviyesinde gerçekleşmiştir. 1981 yılında 7.3 olan işsizlik oranı sırasıyla 1982 yılında 7.2, 1983 yılında 7.9, 1984 yılında ise 7.8 olarak gerçekleşmiştir. Büyüme oranları ise 1981 yılında 4.8, 1982 yılında 3.1, 1983 yılında 4.2 olurken 1984 yılında 7.1 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu dönem için özellikle askeri darbenin siyasi belirsizliğe yol açması ve ülke yönetiminde bulunması ekonomiyi olumsuz yansıtmış bu durumda özellikle harcamalarda 3 puanlık artışla ortaya çıkmıştır. Enflasyon oranlarında ise normal seyreden durum seçimden bir yıl sonra özellikle iki kat artmış ve 50 oranlarına kadar ilerlemiştir. Tüm bu veriler bizlere şunu gösteriyor ki kısmi istikrar yakalamaya çalışan ülkede, seçim döneminin yaşanması ve buna bağlı olarak da seçim ekonomisinin uygulandığı yönündedir.

4.2. 29 Kasım 1987 Genel Seçim Dönemi Ekonomik Analizi

1983 seçimlerinden sonra tek parti iktidarı tercih eden Türkiye 1987 seçimlerine Anavatan Partisi hükümetleriyle girmiştir. 1985 yılından itibaren Devlet Harcamalarının GSMH içindeki payı sırasıyla 1985'te 15.03, 1986 yılında 15.95, 1987 yılında 16.93, 1988 yılında ise 16.27 olarak gerçekleşmiştir. 1985'teki enflasyon oranlarına bakıldığında ise 43.9, 1986 yılında 30.9, 1987 yılında 38.3, 1988 yılında ise 65.7 olarak gerçekleşmiştir. 1985 yılındaki işsizlik oranı 7.3 olurken, 1986 yılında 8.1, 1987 yılında 8.5, 1988 yılında ise 8.4 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu dönemle ilgili harcamalarda özellikle seçim yılı olan 1987 yılında 1 puanlık artış görülmekle beraber bu artışın transfer harcamaları kaleminde olduğu anlaşılmaktadır. Enflasyon ise 1987 yılında 38.3 olurken bir sonraki yıl 1988'de 65.7 olarak gerçekleşmiştir. Benzer bir durum büyüme oranlarında da yaşanmıştır. 1987 yılında 9.8 büyüyen Türkiye, 1988 yılında 8.3 puanlık bir kayıpla 1.5 oranında büyüebilmiştir. İlgili seçim döneminde işsizlik oranlarında ise çok farklı bir değişim yaşanmamıştır. Sonuç olarak seçim öncesi ve sonrası harcamalar ve büyüme oranları dikkate alındığında ekonomik veriler karşılaştırması sonucunda seçim ekonomisi uygulandığını görülmüştür.

4.3. 20 Ekim 1991 Genel Seçim Dönemi Ekonomik Analizi

Dönem iktidarı Anavatan Partisi'ndeki çatlaklar ve Dünya genelindeki olumsuz gelişmelerle erkene alınan seçim döneminde ekonomik veriler şu şekilde gerçekleşmiştir. Devlet harcamalarının GSMH içindeki payı sırasıyla 1989 yılında 16.52, 1990 yılında 17.21, 1991 yılında 20.93, 1992 yılında ise 20.78 olarak gerçekleşmiştir. Harcamanın büyük bir oranının ise transfer harcamalarında olduğu görülmektedir. 1989 yılındaki büyüme oranı 1.6 olurken, sırasıyla 1990 yılında 9.4, 1991 yılında 0.3, 1992 yılında ise 6.4 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemdeki enflasyon oranlarına bakıldığında ise 1989 yılında 66.9, 1990 yılında 52.3, 1991 yılında 55.3, 1992 yılında ise 62.1 olarak gerçekleşmiştir. 1989 yılındaki işsizlik oranı ise 8.7, 1990'da 7.4, 1991 yılında ise 8.5, 1992 yılında ise 8.4 olarak gerçekleşmiştir. Sonuç olarak seçim yılındaki harcamalarda üç puanlık artış olduğu, 1990'da 9.4 oranında büyüyen Türkiye'nin 1991 seçim yılında 0.3 büyüdüğü gözlemlenmiştir. 1991 yılında 55.3 oranında olan enflasyon bir sonraki yıl 62.1 oranında gerçekleşmiştir. İşsizlik oranları ise seçimden bir yıl önce 7.4 oranında gerçekleşirken seçim yılı yaklaşık 1 puanlık artış

göstermiştir. Tüm bu veriler ışığında 1991 Genel seçimleri döneminde seçim ekonomisi uygulandığı görülmüştür.

4.4. 24 Aralık 1995 Genel Seçim Dönemi Ekonomik Analizi

1991 seçimlerinden sonra Türkiye tekrar koalisyon hükümetleri ile yönetilmeye başlamıştır. 1995 seçimlerine de koalisyon hükümetleri öncülüğünde girilmiştir. Bu dönemle ilgili Devlet harcamalarının GSMH içindeki payı 1993 yılında 24.56, 1994 yılında 23.21, 1995 yılında 21.95, 1996 yılında ise 26.45 olarak gerçekleşmiştir. Büyüme oranlarında ise sırasıyla 1993 yılında 8.1, 1994 yılında -6.1 ile negatif büyüme, 1995 yılında 8.1, 1996 yılında ise 7.9 oranında gerçekleşmiştir. Aynı dönemle ilgili enflasyon oranları ise 1993 yılında 58.4, 1994 yılında 120.7, 1995 yılında 86, 1996 yılında ise aynı şekilde 86 olarak gerçekleşmiştir. İşsizlik oranları 1993 yılında 9.2, 1994 yılında 8.3, 1995 yılında 7.3, 1996 yılında ise 6.3 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu dönemle ilgili ekonomik verilere baktığımızda seçim ekonomisi uygulandığını söyleyebilmemiz güçtür. Genel olarak incelediğimiz dönem hem ekonomik hem de politik olarak ciddi istikrarsızlığın yaşandığı bir dönem olmuştur. Ancak seçim özelinde herhangi bir uygulama gözükmemektedir.

4.5. 18 Nisan 1999 Genel Seçim Dönemi Ekonomik Analizi

1995'te gerçekleştirilen seçimlerin sonucunda yine koalisyon hükümetleri tercih edilmiştir. Bu yüzden de 1999 erken genel seçimlerine koalisyon hükümetleri öncülüğünde girilmiştir. Dönem ekonomik verilerine baktığımızda ise Devlet harcamalarının GSMH'deki payı 1997 yılında 27.39, 1998 yılında 29.18, 1999 yılında 35.88, 2000 yılında ise 37.19 olarak gerçekleşmiştir. Burada özellikle harcama kalemleri içerisindeki 5 puandan daha fazla artan oranın transfer harcamalarında olduğu görülmektedir. 1997 yılında büyüme oranı 8, 1998 yılında 3.8, 1999 yılında -6.4 ile negatif büyüme, 2000 yılında ise 6.1 oranı ile gerçekleşmiştir. 1997 yılındaki enflasyon oranı 81.8, 1998 yılında 71.8, 1999 yılında 53.1, 2000 yılında ise 51.4 olarak gerçekleşmiştir. 1997 yılındaki işsizlik oranı 7.2, 1998 yılında 6.7, 1999 yılında 7.4, 2000 yılında ise 6.5 olmuştur. Veriler incelendiğinde söz konusu dönemde koalisyon hükümetleriyle seçime gidilmesi ve siyasi belirsizlik seçim öncesinde seçim ekonomisi uygulandığını göstermektedir. Özellikle harcamalar ve işsizlik oranları bunu destekler niteliktedir.

4.6. Kasım 2002 Genel Seçim Dönemi Ekonomik Analizi

Söz konusu seçimlerden önce Türkiye tarihinin en büyük ekonomik krizi yaşanmıştır. Bu tabloda seçime gidilmiş bir önceki dönemde mecliste bulunan hiçbir parti barajı aşır tekrar meclise girme başarısı gösterememiştir. Bu dönemdeki Devlet harcamalarının GSMH'deki payına baktığımızda 2000 yılında 37.19, 2001 yılında 45.66, 2002 yılında 42.31, 2003 yılında ise 39.38 olarak gerçekleşmiştir. Büyüme oranlarına bakıldığında ise 2000 yılında 6.1, 2001 yılında -9.4 ile negatif büyüme, 2002 yılında 7.8, 2003 yılında ise 5.9 oranında olmuştur. Enflasyonda ise 2000 yılında 51.4, 2001 yılında 61.6, 2002 yılında 50.1, 2003 yılında ise 25.6'ya kadar düşmüştür. Aynı dönemle ilgili olarak işsizlik rakamlarına bakıldığında 2000 yılında 6.5, 2001 yılında 8.4, 2002 yılında ise 10.3 oranında gerçekleşirken 2003 yılında 10.5 oranında gerçekleştiği görülmektedir. Ülke genelinde ciddi krizler ve siyasi bunalımlar yaşayan Türkiye'de söz konusu seçimler öncesinde herhangi bir seçim ekonomisi uygulandığını söylemek güçtür. İşsizlik oranlarındaki artış ise günümüzde dahi devam eden kronik bir artıştır. Diğer verilerde ise artıştan ziyade ciddi bir azalış söz konusudur. 2002 yılından itibaren ise ülke yönetiminde tek parti iktidarı olarak Ak Parti söz sahibi olmaya başlamıştır.

5. SONUÇ

Çalışmamızda seçim ve ekonomik istikrar ilişkisi değerlendirilirken dört makroekonomik gösterge üzerinden değerlendirmeler yapılmış olup, bu veriler karşılaştırılarak netice elde edilmeye çalışılmıştır. Bu veriler: Türkiye'de Konsolide Devlet Harcamalarının GSMH içerisindeki payı, işsizlik oranları, enflasyon oranları ve büyüme oranlarıdır. Bu karşılaştırma sonucunda incelemiş

olduğumuz altı seçim döneminin dördünde seçim ekonomisi uygulandığı görülmüştür. Seçim ekonomisinin uygulanmadığı dönemlerdeki ortak noktalar ise çok ciddi ekonomik krizlerden sonra ortaya çıkan tabloda seçime gidilmiş olmasıdır. Ülkemiz gibi demokratik ve ekonomik gelişimini tamamlayamamış ülkelerde her seçim öncesinde seçim ekonomisi iddiaları söz konusu olmaktadır. Günümüzde dâhil olmak üzere birçok ülkede iktidarlar bu durumu kullansa bile, belli başlı önlemlerle kısmen de olsa bu durumun önüne geçilebilir. Öncelikli olarak mevcut iktidarlara harcama kısıtlamalarının getirilmesi ve devlet tarafından yapılan yardımların daha orantılı şekilde ele alınması ihtiyacı vardır. Bununla beraber iktidarların seçimleri tekrar kazanma amacıyla devlete ait imkânları seferber ettiği ve bu durumu gerek siyasi gerekse ekonomik anlamda kullandığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

Benzer durum incelemiş olduğumuz dünya ülkeleri örneklerinde de kendini Özellikle ekonomik yapının siyasi yönetim ile olan ilişkisi başta Ukrayna gibi ülkelerde iç içe geçmiş olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Bahsettiğimiz ülkede ya seçimler ekonomi üzerinde ciddi etken olmakta ya da ekonomik istikrar-istikrarsızlık, seçimler üzerinde etken olmaktadır. Bahsettiğimiz durumun tam tersi bir yapı olan Fransa'da ise ekonomi-politik yapısının, sadece seçim-seçmen endeksli olmadığı ve daha yapısal bir ekonomi yönetimi olduğu sonucu elde edilmektedir. Çalışmamızda incelediğimiz dönem ülkemiz için kritik bir dönemi ifade etmektedir. Özellikle 1980'den sonra liberalleşmeyle başlayan süreç, darbeye ve siyasi belirsizliklerle devam etse de liberal ekonomi ülkeye hâkim olmuştur. Ülkemizde söz konusu dönem için tercih edilen tek parti iktidarının, kendi iktidarı döneminde gerçekleştirdiği iki seçimde de seçim ekonomisini uyguladığı sonucuna varılmıştır. Bununla beraber daha sonra tercih edilen koalisyon hükümetleri döneminde de çok farklı bir durum olduğunu söyleyemeyiz. 1999 yılındaki Genel Seçimlerde de ciddi manada seçim ekonomisi uygulandığı ortadadır. Diğer dönemlerde uygulanmama nedeni ise tamamen dönemin zor bir süreç olması ve buna imkân vermemesi olarak açıklanabilir. Özellikle 1980 yılında darbeye iktidarın belirlenmesi ve darbeden önce açıklanmış olan ekonomik reformların geleceği için ciddi kaygıların ortaya çıkması, ekonomik istikrarı olumsuz manada etkilemiştir. Bunun neticesinde de darbeden yaklaşık üç yıl sonraki seçimlerde darbe yönetiminin de etkisiyle iktidarı elde tutma ihtiyacıyla seçim ekonomisi uygulandığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Akabinde seçimlerin gerçekleşmesi ve tek parti iktidar döneminin başlaması sonucu kısa süreli ekonomik istikrar yaşansa da bir sonraki seçim dönemi olan 1987 seçimlerinde de seçim ekonomisi uygulandığı ve sonraki süreçte ekonomik istikrarın ciddi manada olumsuz yönde etkilendiği görülmektedir. Bu dönemde yaşanan olumsuz süreç bir sonraki seçim dönemini de etkilemiş ve istikrarsız durum devam etmiştir.

Ekonomik istikrarsızlığın sonuçları kendini seçim sonuçlarında göstermiş ve siyasi yönetim koalisyon hükümetleri döneminin başlangıcı olmuştur. Ciddi ekonomik istikrarsızlığın yaşandığı bu dönemde siyasi istikrarsızlığında ortaya çıkmasıyla gelecek on yıla damga vuran, siyasi ve ekonomik istikrarsızlık dönemi kendini göstermiştir. İlerleyen süreçte ülke ekonomi tarihini derinden etkileyen 2000 ve 2001 krizlerinin yaşanmasıyla beraber, seçmen, kendisine yaşatılan ekonomik krizin cevabını seçimlerde göstermiş ve ekonomik kriz dönemine ait partilerin hiçbirinin seçim barajını geçmesine dahi müsaade etmeyerek adeta cezalandırmıştır. Bu durumda ortaya çıkan tabloda ekonomik istikrarın olmayışı, seçim sonuçlarını etkilemiş ve seçmen için seçimler cezalandırma unsuru olarak kullanılmıştır. Her ne kadar 80'li yıllarda siyasi yönetim seçimlerde ekonomiyi kullansa da, 90'lı yıllarda da genel olarak ekonomik istikrarsızlığın seçmen tarafından kullanıldığı ve bu durumun seçim sonuçlarına da yansdığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Ekonomik varoluşunu tamamlayamayan ülkelerde (Türkiye vs.) ciddi reformların ve istikrarlı uygulamaların getirilmesi, söz konusu ülkeler için daha yapıcı sonuçların ortaya çıkacağını göstermektedir. Ülkemiz özelinde de durum incelendiğinde çok dikkatli olunmalı ve günü kurtarıcı popülist yaklaşımlardan ziyade ekonomik istikrar, ekonomik büyüme ve düşük enflasyon oranlarının olduğu yapının oluşması için uğraşılmalıdır. Özellikle seçimlerden önce transfer harcamalarında ve belirli

kalemlerde harcama artışına dair yetkilere kısıtlamalar getirilerek seçimin ekonomik boyutunda istikrar kalıcı hale getirilmelidir.

Ülkeler ister tek parti isterse koalisyon hükümetleriyle yönetilsin, her türlü hükümet tercihinde seçimler ülke ekonomisine seçimlerden sonrada istikrarda aksamalara neden olmayacak şekilde yasal tedbirlerle ekonomik anlamda garanti altına alınmalıdır. Çalışmamızda ortaya çıkan sonuçlardan bir diğeri de ülkemizin seçim ekonomisi uygulanabilmesi için gayet uygun olduğu, herhangi bir yasal engellenmenin bulunmadığı, ister tek parti isterse koalisyon hükümetleri olsun bu durumdan faydalanıldığı yönündedir. Tüm bu sebeplerden dolayı ekonomik işleyişi siyasi etkilerden bağımsız, kalıcı ve yapısal reformlarla besleyerek siyaset üstü bir yapıya dönüştürmek esastır. Bu durumun özellikle anayasa ile garanti altına alınması, seçimlerin ekonomik bir pay dağıtımından ziyade, demokratik anlayışın tam olarak yansımaları sağlayacak tedbirlerin alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle ekonomik kurullar, rasyonel tercihler ve ciddi yapısal reformlar ekonomik istikrarın gerçekleşmesi ve seçim ekonomisinin önüne geçmesi açısından son derece önemlidir. Bu uygulamalar sonucunda ülkemiz gibi kırılgan bir ekonomik yapıya sahip ülkelerde seçim ekonomisinin önüne geçilmiş, hem daha adil bir seçim yarışı olurken hem de ekonomik istikrarın sağlanması yönünde ülke ekonomisinin varoluşu ciddi temeller üzerine kurulmuş olacaktır.

KAYNAKÇA

Akagündüz, K.A. (1991). *Seçim sistemleri ve seçim sürecinin demokratikleşmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Akgün, B. (2002). *Türkiye’de Seçmen Davranışı, Partiler Sistemi ve Siyasal Güven*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Albertall, H.A. (1892). *Die Türkische Wehrmacht und die Armeen der Balkansaatn*. Wien: Verlags-Anstalt "Reich wehr".

Aslund, A., Lieven, A. (2001). Kuchmagate: Political Crisis in Ukraine? *Meeting Report*. Web: <https://carnegieendowment.org/2001/02/14/kuchmagate-political-crisis-in-ukraine-event-274> 15 Şubat 2017’de alınmıştır.

Aytekin, H. (2006). *1914-1924 Yılları Arasında Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Eğitimleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Aytekin, H. (2006). *1914-1924 Yılları Arasında Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Eğitimleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Boas, F. (1891). Dissemination of tales among the natives of North America. *The Journal of American Folklore*, 4(12), 13-20.

Bundeswahlleiter, D. (2013). Endgültiges Ergebnis der Bundestagswahl 2013. <https://www.bundeswahlleiter.de/bundestagswahlen/2013/ergebnisse.html>

Campbell, A., Converse, P. E., Miller, W. E., & Stokes, D. E. (1960). *The American Volter*. New York: Wiley Press

Carcassonne, G. (1995, Haziran). *A Critical evaluation Of France's Double-Ballot System (Presidential, Legislative And Municipal Elections)*. "Demokrasi ve Seçim Sistemleri" Sempozyumu, TÜSES ve Friedrich Ebert Vakfı, İstanbul.

Conrad, C. (1991). The emergence of modern retirement: Germany in an international comparison (1850-1960). *Population: An English Selection*, 3, 171-200.

Cotteret, J.M. and Emeri, C. (1991). *Seçim sistemleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.

DPT. (2005); *DPT Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1950-2004)*. Temel Ekonomik Göstergeler.

- Eren, E. ve Bildirici, M. (1999). Siyasal Konjonktür Dalgaları Ve Türkiye'de Seçmen Davranışı. *İktisat İşletme ve Finans*, 14(163), 27-39.
- Fehndrick, M., Zicht, W., Cantow, M. (2013), Wahlsystem der Bundestagswahl, Statistisches Bundesamt, Web: <http://www.wahlrecht.de/bundestag/> 14 Eylül 2017'de alınmıştır.
- Gök, M. (1996). *Türkiye'de Seçim Sistemi Uygulamaları ve İdeal Sistem Arayışları*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gözler, K. (2014), *Anayasa Hukukunun Genel Esasları*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Guerra, L. L. (1995, 9-10 Haziran). *Democracy and electoral system in Spain*. Demokrasi ve Seçim Sistemleri Sempozyumunda sunuldu, İstanbul.
- Gürsel, S. (1995, 9-10 Haziran). *Türkiye'de Siyaset ve İki Turlu Seçim Sistemi*. "Demokrasi ve Seçim Sistemleri" Sempozyumunda sunuldu, İstanbul.
- Harrop, M., Miller, W.L. (1987). *Elections and voters a comparative introduction*. London: Macmillian Education Ltd.
- Hibbs, D. A. (1977). Political parties and macroeconomic policy. *American Political Science Review*, 71(4), 1467-1487.
- İncioğlu, N. (1995, 9-10 Haziran). *Türkiye'deki siyasal partilerin seçim sistemiyle ilgili yaklaşımları üzerine bir değerlendirme*. "Demokrasi ve seçim sistemleri" Sempozyumunda sunuldu, İstanbul.
- İnsel, A. (1991). Siyasal Bir Süreç Olarak İktisadi Kalkınma II. *Birikim*, 12-23.
- Kalaycıoğlu, E. (2007). "Türkiye'de Politik Rejimin Evrim ve Yasama Sistemi", E. Kalaycıoğlu, A.Y. Sarıbay (der.), *Türkiye'de Politik Değişim ve Modernleşme*, (3.Baskı). İstanbul: Aktüel Yayınları, 331-349
- Karakaş Özbayrak, İ. (2011). *II. Abdülhamid döneminde uygulanan sosyal yardım politikaları (1876- 1909)*. İstanbul: Libra Kitapçılık.
- Karatay, A. (2007). *Cumhuriyet dönemi korunmaya muhtaç çocuklara ilişkin politikanın oluşumu*. (Basılmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kayasoy, M. (1946). *Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Pek Yüksek Huzuruna, (Merhum Abdülhamid'i Sani Zevcesi Muşfika Kayasoy Arizanamesi)*. İstanbul: İsmail Akgun Matbaası.
- Korte, K.R. (2013), *Wahlen in Deutschland, Zeitbilder*. Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn.
- Meray, S.L. (Cev.) (1970-1973). *Lozan Barış Konferansı, (Tutanaklar - Belgeler)*, Ankara: SBF Yayınları.
- Nohlen, D. (1986), *Wahlrecht und partiensystem*. Wiesbaden: Springer Fachmedien.
- Okay, C. (1999). "Meşrutiyet Döneminde Savaş ve Çocuk", *Osmanlı, c. V*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları,
- Okay, C. (1999). "Meşrutiyet Döneminde Savaş ve Çocuk", *Osmanlı, c. V*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları,
- Okday, Ş. (1986). *Büyükbabam Son Sadrazam Ahmet Tevfik Paşa*, İstanbul: BATEŞ.
- Özbek, N. (1999). İkinci Abdülhamid ve Kimsesiz Çocuklar: Darülhayr-i Ali. *Tarih ve Toplum*, 182.
- Özbek, N. (2002). *Osmanlı İmparatorluğu'nda sosyal devlet*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Özbek, N. (2002). *Osmanlı İmparatorluğu'nda sosyal devlet*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.

- Özdemir, S. (2004), *Küreselleşme sürecinde refah devleti*. İstanbul: İTÖ Yayınları.
- Pakdemirli, E. (1991). *Ekonomimizin 1923'den 1990'a Sayısal Görünümü*, İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Pasquino, G. (1995, 9-10 Haziran). *The Reform Of The Electoral Systems: From The First To The Second Italian Republic*. "Demokrasi ve Seçim Sistemleri" Sempozyumunda sunuldu, İstanbul
- Sartori, G. (1997). *Karşılaştırmalı anayasa mühendisliği*, (çev. E. Özbudun). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Sertel, M., Kalaycıoğlu, E. (1995). *Türkiye İçin Yeni Bir Seçim Yöntemi Tasarımına Doğru*, Yayın No. TÜSIAD-T/95- 5/179, SHAW, S. (1989), "Sultan Abdülhamid: The Last Man of the Tanzimat", *Tanzimat'ın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu (Bildiriler)*. Ankara: Milli Kütüphane Yayını.
- Tavares, J. and Wacziarg, R. (2001). How Democracy Affects Growth. *European Economic Review*, 45, 1341-1378.
- TOBB. (2017). *TOBB Ekonomi Raporları*. <https://www.tobb.org.tr/Documents/yayinlar/2018/EkonomikRapor2017.pdf> 02 Eylül 2018'de alınmıştır.
- Tuncay, S. (1996). *Parti İçi Demokrasi ve Türkiye*. Ankara: Gündoğan Yayınları: 96.121, Siyaset/Sosyoloji Dizisi: 02.34.
- Tuncer, E. (1996). "Seçim Sistemi Uygulamalarında Türkiye Örneği", *Türkiye'de ve Avrupa'da Seçim Sistemleri*, İstanbul: Friedrich Ebert Vakfı Yayınları.
- TÜİK. (2017). Göstergeler, 1923-2005, [http:// Web: www.tuik.gov.tr/yillik/Ist_gostergeler.pdf](http://www.tuik.gov.tr/yillik/Ist_gostergeler.pdf) 14 Eylül 2017'de alınmıştır.
- TÜİK. (t.y.) *Yıllık*, Web: <http://www.tuik.gov.tr/yillik/yillik.pdf> 14 Eylül 2017'de alınmıştır.
- Türk, H. S. (2006). *Seçim, Seçim Sistemleri ve Anayasal Tercih, Anayasa Yargısı*. Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları, 23, 75–113.
- Von Beyme, K. (2010), *Das politische System der Bundesrepublik Deutschland. Eine Einführung*, Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Yıldırım, N. (1996). *İstanbul Darülaceze Müessesesi*. İstanbul: Darülaceze Vakfı Yayını.
- Yıldırım, N. (1997). *İstanbul Darülaceze Müessesesi Tarihi*. İstanbul: Darülaceze Vakfı Yayını.
- Yüzbaşıoğlu, N. (1995-1996). Türkiye'de Uygulanan Seçim Sistemleri ve Bunlara İlişkin Anayasa Mahkemesi Kararlarına Göre Nasıl Bir Seçim Sistemi, *I.Ü. Hukuk Fakültesi Mecmuası*, LV, 1-2.